

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

VPLIV RECESIJE NA GRADBENIŠTVO V SLOVENIJI

Ljubljana, september 2013

MATJAŽ FERFOLJA

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Matjaž Ferfolja, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor diplomskega dela z naslovom Vpliv recesije na gradbeništvo v Sloveniji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko dr. Metko Tekavčič.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega diplomskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja: _____

KAZALO

UVOD	1
1 FINANČNE KRIZE IN RECESIJA	3
1.1 Vrste finančnih kriz	5
1.2 Recesija.....	6
2 GRADBENA DEJAVNOST V SLOVENIJI.....	7
2.1 Opredelitev pojma gradbeništvo	7
2.2 Gradbena panoga v Sloveniji pred krizo, začeto v letu 2008	8
3 RECESIJA IN GRADBENIŠTVO V SLOVENIJI	9
3.1 Vzroki za krizo v gradbeništvu	11
3.2 Pregled gibanja gradbene dejavnosti v letih od 2006 - 2011	12
3.3 Vplivi recesije na gradbenem področju v Sloveniji.....	13
3.3.1 Zaposlenost v gradbeništvu.....	16
3.3.2 Obseg del v gradbeništvu.....	17
3.3.3 Gibanje dodane vrednosti v gradbeništvu.....	19
4 ANALIZA PRIMERA.....	20
4.1 Analiza poslovnega uspeha obravnavanega podjetja	21
4.2 Analiza uspešnosti in učinkovitosti poslovanja	22
4.3 Kazalniki	24
4.3.1 Kazalniki investiranja	24
4.3.2 Kazalniki financiranja	24
4.3.3 Kazalniki plačilne sposobnosti	25
4.3.4 Kazalniki gospodarnosti.....	26
4.3.5 Kazalniki donosnosti.....	27
4.3.6 Kazalniki produktivnosti in dohodkovnosti.....	28
4.3.7 Ukrepi zoper recesijo	29
SKLEP	30
LITERATURA IN VIRI	32
PRILOGA	

KAZALO SLIK

Slika 1: Finančni trendi gradbene dejavnosti	13
Slika 2: Upad dobička	14
Slika 3: Število zaposlenih v gradbenem sektorju v letih 2007 do 2009	14
Slika 4: Naraščajoč trend blokad.....	15
Slika 5: Trend ustanavljanja in zapiranja podjetij	15
Slika 6: Insolventnost med gradbenimi podjetji.....	16
Slika 7: Število stavb za katera so bila izdana gradbena dovoljenja, Slovenija 2000-2011	17

Slika 8:	Število stavb za katere so bila izdana gradbena dovoljenja, investitor fizična oseba, Slovenija	18
Slika 9:	Število stavb za katere so bila izdana gradbena dovoljenja, investitor pravna oseba, Slovenija	18
Slika 10:	Površina stavb, za katere so bila izdana gradbena dovoljenja, Slovenija	18
Slika 11:	Delež dodane vrednosti gradbeništva glede na celotno dodano vrednost (%), Slovenija 2000-2011	19

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Povprečni izid sistemskih finančnih kriz.....	4
Tabela 2:	Vrednost opravljenih gradbenih del po vrstah objektov in tipih gradbene aktivnosti, Slovenija, 2006 - 2011	12
Tabela 3:	Prihodki obravnavanega podjetja za leta 2007-2012 (v €).....	21
Tabela 4:	Analiza odhodkov obravnavanega podjetja za leta 2007-2012 (v €)	21
Tabela 5:	Poslovni izid obravnavanega podjetja za leta 2007-2012 (v €).....	22
Tabela 6:	Kazalniki investiranja obravnavanega podjetja za leta 2007 - 2012	24
Tabela 7:	Kazalniki financiranja obravnavanega podjetja za leta 2007-2012.....	25
Tabela 8:	Kazalniki plačilne sposobnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012	26
Tabela 9:	Kazalniki gospodarnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012	26
Tabela 10:	Kazalniki donosnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012	27
Tabela 11:	Kazalniki produktivnosti in dohodkovnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012.....	28

UVOD

V diplomskem delu se osredotočam na vplive recesije na gradbeništvo v Sloveniji med letom 2008 in letom 2012. V prvem delu predstavljam splošno stanje gospodarstva s poudarkom na gradbeni panogi, v drugem pa preko konkretnega primera prikazujem vplive recesije in ukrepe zoper njo.

Gradbeništvo v Sloveniji je eden izmed najpomembnejših sektorjev, saj bistveno vpliva na celotno gospodarsko rast in le nekaj mesecev pred prvimi začetki recesije, ko so še mnogi za gradbeništvo dejali, da je to motor gospodarstva se je glasil članek na temo gradbeništva takole:

Gradbeništvo je za Slovenijo zelo pomembna panoga. Rast te dejavnosti jasno kaže, da je celotna družba v dinamičnem razvojnem ciklu, saj so jasna pospešena vlaganja v nizke gradnje, kjer se pospešenemu cestnemu programu za prihodnje obdobje približuje tudi ciklus investicij v železniško infrastrukturo. V Sloveniji ta panoga nudi približno 73.000 zaposlitev v 4600 gospodarskih družbah ter pri čez 10.000 samostojnih podjetnikih. K nadaljnji konjunkturi v gradbeništvu (rast v letu 2007 je bila 24 %) so največ prispevale gradnje avtocestne mreže, investicije v industrijo in turizem ter stanovanjska in ekološka gradnja. Konjunktura slovenskega gradbeništva je torej na izredno visoki ravni. Rast slovenskega gradbeništva je tako po realizaciji kot tudi po številu zaposlenih na letni ravni preko 10 % in predstavlja več kot 6 % BDP. Ogromne investicije v gradbeništvo so omogočile, da je bila rast dodane vrednosti lani (2007) najvišja v gradbeništvu, saj je bila višja kar za 18,7 %. To se odraža tudi v splošni gospodarski rasti v državi, kar je dokaz več, da je gradbeništvo motor gospodarstva (Špacapan Olenšek, 2008).

Kot je razvidno iz pričujočega dela, pa se začnejo prvi vplivi recesije na področju gradbeništva v Sloveniji, kazati že nekaj mesecev kasneje. Zaradi finančne krize namreč ni bilo investicij, kar je povzročilo zmanjšanje naročil. Gradbena panoga je bila ravno zaradi prej tako širokega obsega, še toliko bolj prizadeta. Zaradi razvejanosti gradbene dejavnosti v Sloveniji, pa so bila posledično prizadeta tudi podjetja v drugih dejavnostih, ki so prej tesno sodelovala z gradbenimi podjetji.

– Namen

V prvem delu diplomskega dela, predstavljam splošne značilnosti gospodarskih kriz, recesijo ter slovensko gradbeništvo pred obdobjem recesije. V drugem delu pa povzemam razvoj recesije v Sloveniji in analiziram negativne posledice recesije na področju gradbeništva. Posledice krize in ukrepe zoper njo, predstavljam tudi na primeru izbranega gradbenega podjetja.

Namen diplomskega dela je predstaviti posledice recesije na gradbeno panogo in odraz recesije na poslovanje izbranega podjetja. V nadaljevanju tudi analiziram in primerjam uspešnost obravnavanega podjetja pred krizo in danes.

Cilji diplomskega dela so:

- Analizirati gradbeno dejavnost v Sloveniji pred recesijo leta 2008.
- Ugotoviti vplive recesije na gradbeno dejavnost v Sloveniji.
- Analizirati vplive na primeru izbranega gradbenega podjetja.
- **Metode raziskovanja**

Teoretični del diplomskega dela temelji na znanstveni metodi deskripcije, s katero opisujem relevantne vidike obravnavane vsebine in se opiram na teoretične podlage predelane strokovne literature domačih in tujih avtorjev ter člankov s področja gradbeništva, recesije in gospodarske krize. Za primerjavo in povzemanje stališč sem uporabil metodo kompilacije, ter metodo sklepanja s katero na podlagi teoretičnih dognanj iz predelane literature, povzemam lastne ugotovitve. Pri analiziranju izbranega gradbenega podjetja se opiram na podatke iz finančnih poročil in internih aktov podjetja.

- **Opredelitev področja in opis problema**

Pojmi kot so gospodarska in finančna kriza, so zelo široki in segajo lahko na različna področja in ravni. V svoji diplomski nalogi se omejujem samo na gradbeno panogo v Sloveniji in ugotavljam vplive, ki jih gradbeništvo povzroča še vedno trajajoča recesija, ki se je pričela leta 2008.

Globalna gospodarska kriza se je razvila iz finančne krize, predvsem zaradi hipotekarnega zloma v Združenih državah Amerike. Negativne posledice so se postopoma širile tudi na ostale trge, ter kmalu zajele tudi slovenski trg.

Obdobje v katerem se trenutno nahajamo je za gospodarstvo vse prej kot ugodno. Celotno svetovno gospodarstvo v zadnjih letih pesti finančna in gospodarska kriza, katera povzroča nemalo stečajev podjetij, kar praktično velja skoraj za vse panoge. Začetki svetovne gospodarske krize segajo že v leto 2006, glavni razlogi za razvoj in izbruh gospodarske krize pa so bili predvsem večja dostopnost posojil, visoka rast nepremičnin (znižanje obrestnih mer, postopek odobritve se je standardiziral, umirjanje in nižanje cen nepremičnin ter zviševanje obrestnih mer, ki so povzročili povečanje stopnje neplačil), problematična vloga rating agencij v ocenjevanju bonitete kompleksnih finančnih instrumentov, slabosti v nadzoru nekaterih delov finančnega sistema in agresiven model upravljanja finančnih institucij (Državni svet Republike Slovenije, 2012).

Štiblar, 2008 pravi: »Povod za krizo je bil padec cen nepremičnin v ZDA, ki se je začel sredi leta 2006, prvi znaki pa so se pokazali spomladi 2007. Najprej so bili znaki postopni z nekaj mesečnimi presledki in občutkom, da se pojavljajo izolirano, torej le v nekaterih državah, npr. v ZDA in Veliki Britaniji. Kasneje so si znaki prihajajoče katastrofe sledili v

vse manjših razmakih. Kot prihajajoč potres. Tako so po poku nepremičninskega balona v nekajmesečnih razmakih sledili prvi stečaji velikih finančnih ustanov in poskus oživljanja gospodarstva v ZDA z davčno razbremenitvijo. Sredi poletja 2008 so dosegle vrh cene nafte (pri 147 dolarjih za sodček) in drugih surovin, predvsem kmetijskih in prehrabnih« (Štiblar, 2008, str. 19).

1 FINANČNE KRIZE IN RECESIJA

Globalni finančni trg je v zadnjih treh desetletjih doživel izjemno rast. Globalna finančna sredstva so v primerjavi s svetovnim bruto domačim proizvodom (BDP) leta 1980 predstavljala 109 odstotkov, podatek za leto 2006 pa kaže, da je ta kazalnik zrasel za več kot trikrat in je znašal 346 odstotkov. Vrednost globalnih finančnih sredstev se je v obdobju povečala z 10.100 milijard na 48.300 milijard dolarjev. Razlogi za to so predvsem v hitrem tehnološkem razvoju in liberalizaciji trgov. Vzporedno je potekal tudi hiter razvoj finančnih produktov (hipotekarne obveznice, zadolžnice, ki temeljijo na obveznicah). Poleg tega se ja na finančnih trgih povečala tudi vloga zavarovalnic, pokojninskih in vzajemnih skladov (Prašnikar & Cirman, 2008, str. 12).

Takšno stanje se po pričakovanjih ekonomskih analitikov ni dolgo dogajalo, saj smo bili že septembra in oktobra 2008 priča močnim pretresom na finančnih trgih, ki so bili posledica poglobitve globalne finančne krize. Zgodili so se prelomni propadi, ki so se začeli z investicijsko banko Lehman Brothers, takoj za njo pa so sledili propadi še treh velikih investicijskih bank (Merryl Lynch, Goldman Sachs in Morgan Stanley). Tudi druge banke, hranilnice, zavarovalnice, države in centralne banke po vsem svetu so druga za drugo sprejemale razne ukrepe za stabilizacijo finančnih trgov, ki so vključevali neomejeno zagotavljanje likvidnosti, možnost državnega odkupa slabih finančnih naložb, državne dokapitalizacije in prevzeme institucij, ki jim je grozil propad, državne garancije za posojanje med bankami, neomejene državne garancije za depozite, pa tudi spremembe pravil delovanja trga (Prašnikar & Cirman 2008, str. 55).

V zadnjih dveh desetletjih smo bili priča raznim zlomom nacionalnih gospodarstev. Povezani so bili z različnimi dejavniki kot npr. zlom sistemov fiksne deviznega tečaja, drastično poslabšanje temeljnih makroekonomski ravnovesij, izbruh finančnih panik. Aktualnost finančnih kriz se v sodobnih razmerah globalizacije močno povečuje. Podobno aktualizacijo so finančne krize doživele v obdobju 1870-1914, ko je bila prva faza globalizacije. Kljub vsemu se je pogostost kriz v drugi fazi globalizacije močno okrepila. Rezultati mnogih raziskav kažejo velik razdiralni učinek finančnih kriz, še posebej v razvijajočih se ekonomijah (Strašek & Špes, 2009, str. 7).

V času trenutne finančne krize mnogo ekonomistov ugotavlja, kateri ukrepi bi bili primerni za doseganje višje stopnje gospodarske rasti in hitri izhod iz krize. Večina se jih strinja, da je rešitev v razumevanju globalnega upravljanja in v vzpostavitvi skupnega imenovalca za

vzpostavitev mednarodnih institucij in usklajene ukrepe na svetovni ravni, ki pa morajo temeljiti na analizi vzrokov za nastanek krize. Nekateri ekonomisti celo menijo, da se ob začetku krize pravzaprav ne začne takoj ukrepati, saj mehanizem na trgu »počisti« neučinkovite gospodarske subjekte (predvsem v finančnem sektorju). Tudi v primeru sedanje globalne krize, večina ekonomistov pripisuje vzroke neučinkovitim finančnim trgom (Prašnikar, 2011, str. 17).

Primerjave razlik med rastjo BDP v predkriznem obdobju z rastjo v obdobju krize, kažejo enormno izgubo potencialnega BDP, ki je odvisna predvsem od tipa finančne krize.

Tabela 1: Povprečni izid sistemskih finančnih kriz

Spremenljivka	Povprečni izid
Cene nepremičnin	-35 %
Borzni indeks	- 56 %
Trajanje brezposelnosti	4,8 let
Stopnja brezposelnosti	+ 7 %
Realni BDP	-9,3 %
Povečanje realnega javnega dolga	+ 86 %

Vir: S. Strašek & N. Špes, Poslovni ciklusi in finančne krize, 2009, str. 7.

Abramović, 2008 (v Strašek & Špes, 2009, str. 8) definira finančno krizo kot stanje, ki ima naslednje značilnosti: več kot 30 % padec finančnih naložb, finančne naložbe postanejo nelikvidne, množičen beg vlagateljev in umik njihovih naložb s finančnega trga, simultana kriza na več različnih trgih hkrati. Medtem ko Mrak (2002, str. 573) definira finančno krizo preko navajanje ključnih elementov, ki so prisotni v večini kriz: kopičenje ekonomskih neravnotežij, napihnjene vrednosti premoženja in nerealni devizni tečaj domače valute, prisotnost slabosti finančnega sektorja in strukturnih problemov v državi, nenadna izguba zaupanja v domačo valuto in/ali domači bančni sistem, prekinjen dostop domačih subjektov do tujih virov financiranja in veliki padci vrednosti premoženja ter propad številnih subjektov, finančnih in nefinančnih.

Dubrovski (1998, str. 5) opozarja na začetne znake krize, ki naj bi se kazali predvsem v padanju prodaje in nedoseganju rezultatov, zmanjšanju obsega ali celo odpovedi naročil, večanju nezadovoljstva kupcev, podaljševanju plačilnih rokov, večanju neizterljivih terjatev in večanju zalog.

Prav tako Dubrovski (2000, str. 2) pravi, da je kriza kratkotrajno, neugodno, nezaželeno in kritično stanje v podjetju, nastalo zaradi zunanjih kakor tudi notranjih vzrokov in neposredno ogroža obstoj in razvoj podjetja. Takšne razmere od managementa zahtevajo hitro sprejemanje poslovnih odločitev, ki morajo biti čim bolj pravilne, saj ponavadi popravki niso več možni.

1.1 Vrste finančnih kriz

V nadaljevanju povzemam vrste finančnih kriz, ki se pojavljajo na različnih področjih in njihove bistvene značilnosti.

Valutna kriza se pojavi, ko špekulativni napad na valuto rezultira v devalvaciji ali pa prisili monetarne oblasti, da branijo valuto z velikim zmanjšanjem deviznih rezerv ali porastom obrestnih mer (Strašek & Špes, 2009, str. 9). Krankel in Rose pa valutno krizo opredelita kot zlom valute, v katerem valuta letno nominalno deprecira za najmanj 25 % in ob pogoju, da se stopnja deprecije poveča za vsaj 10 odstotnih točk v primerjavi s predhodnim letom (Mrak, 2002, str. 606).

Bančna kriza nastane, ko banke suspendirajo svoje obveze oziroma, ko je država prisiljena v intervencijo širokih razmer (Strašek & Špes, 2009, str. 9). Mrak pa pravi, da je merjenje bančne krize veliko bolj zahtevno kot merjenje valutne krize in da so v mnogih državah bančne krize zaznamovali določeni pritiski deponentov na banke, vendar pa je do teh pritiskov prišlo običajno po tem, ko so v javnost prišli podatki o težavah bank ali pa posledično zaradi pričakovane spremembe deviznega tečaja domače valute. To nakazuje predvsem to, da je pritisk deponentov posledica težav v bančnem sektorju, ni pa njihov vzrok (Mrak, 2002, str. 607).

Sistemska finančna kriza je hud potencialni razkroj finančnih trgov, ki oslabi sposobnost teh trgov, da bi delovali učinkovito in ima negativne učinke na realno ekonomijo (Strašek & Špes, 2009, str. 9).

Kriza zunanjega dolga ustvari razmere, ko država ni več sposobna servisirati svojega zunanjega dolga, bodisi javnega ali zasebnega (Strašek & Špes, 2009, str. 9). Mrak (2002) trdi, da na zadolženost države ne moremo gledati v absolutnem znesku, saj je treba upoštevati kolikšen BDP ima posamezna država, ter kolikšen je izvozni delež. Svetovna banka je v osemdesetih letih določila kriterije, po katerih loči države glede na stopnjo zadolženosti (Mrak, 2002, str. 581):

- najpogostejši kriterij je letni obseg servisiranja dolga kot delež deviznih prihodkov od izvoza, ki kaže kolikšen del tekočih izvoznih prihodkov nameni država za poplačilo dolga,
- delež dolga v BDP države,
- indikator zunanjega dolga kot deleža deviznih prihodkov od izvoza,
- letni obseg servisiranja obresti kot deleža deviznih prihodkov od izvoza.

Dr. Bogomir Kovač pravi, da se je izhodiščna finančna kriza z ozkega področja slabih hipotekarnih posojil razširila na druge finančne trge in banke ter da je druga kateta prihajajoča recesija realnega gospodarstva v kapitalističnem centru, tretjo nevarnost pa

pomeni globalni inflacijski val, ki dobiva grozeče stagflacijske razsežnosti. S tezo, da je sedanja kriza najhujša po veliki recesiji 1928-1933, se strinja mnogo ljudi, saj kriza tokrat ni oplazila perifernega kapitalizma, temveč ZDA, katerih BDP je znašal 28 % svetovnega BDP. Hipotekarno zadolževanje brez kreditne sposobnosti in špekulacije s finančnimi produkti brez pravega kritja so postali stalnica. V nadaljevanju Kovač pravi, da je težava pri ukrepanju centralnih bank v tem, da morajo hkrati težiti k različnim ciljem. Skrb za likvidnost, ki je ključna, se pogosto spopade s težavo, kako se ubraniti inflacijskih pričakovanj. Zategovanje denarne politike in višanje obrestnih mer zaradi inflacije sproža hkrati negativne posledice pri gospodarski rasti. Toda realne obrestne mere so blizu ničle ali pa negativne. Vse to ne zadostuje, da bi se gospodarstvo pobralo iz cikličnega gibanja, saj se povpraševanje, zaupanje in likvidnost slabšajo. Posledično investicije padajo in podjetja zmanjšujejo proizvodnjo ter zaposlenost. Recesija je torej logična posledica finančne krize (Kovač, 2008).

1.2 Recesija

Različni avtorji pojem recesija različno tolmačijo, skupna večini pa je trditev, da je recesija nasprotje gospodarski rasti in da o njej govorimo takrat, ko se BDP zmanjša dve četrtletji zapored. Kadar je takšen zastoj dolgotrajen in močan, govorimo o depresiji, ki velja za hujšo različico recesije. V obdobju depresije BDP pade za vsaj 10 %, posledice pa so lahko katastrofalne, saj preide lahko tudi do zloma bančnega sektorja in borze.

Podobno povzema tudi definicija recesije povzeta iz finančnega slovarja, ki pravi, da je recesija (angl. *Recession*) zmanjševanje gospodarske aktivnosti znotraj ekonomije, ki običajno traja nekaj mesecev, prepoznamo pa jo po indikatorju negativne gospodarske rasti, ki se meri z zmanjševanjem celotnega BDP v državi dve četrtletji zapored. Če je rast BDP-ja v četrtletju, v primerjavi z prejšnjim, negativna dvakrat zapored, potem je ekonomija v recesiji. Učinki recesije se kažejo predvsem v stopnji nezaposlenosti, upadu proizvodnje, realnih prihodkov in prodaje. Recesije so običajno del normalnega ekonomskega cikla, ki običajno trajajo 6 do 18 mesecev. V tem obdobju centralne banke običajno znižajo izhodiščne obrestne mere z namenom spodbujanja gospodarstva, posledično se posojanje denarja poceni, podjetja in posamezniki pa lažje financirajo projekte ali nakupe (Recesija, 2012).

Posledice recesije so tako za podjetja, kot tudi za celotno gospodarstvo zelo škodljive, za nekatera podjetja pa celo pogubne. Zaradi manjše kupne moči, v obdobju recesije prodaja močno upade, zaradi česar se prihodki podjetij močno znižajo, posledično pa upada tudi dobiček družbe. Negativne posledice, ki jih povzroči recesija se med drugim odražajo tudi v zmanjševanju zaposlovanja ali celo v odpuščanju delavcev, v uporabi cenejših surovin v proizvodnih procesih ter neinvestiranju v sodobno opremo in razvoj. Vse navedeno pa posledično lahko vpliva na samo kakovost končnih izdelkov, kar lahko še dodatno vpliva na zmanjšanje obsega prodaje izdelkov oziroma storitev. Ker recesija na vse gospodarske

subjekte bolj ali manj vpliva, se pojavijo v verigi ekonomskih učinkov tudi zamude s plačili, kar podjetja posledično vodi do nelikvidnosti in vpliva na kreditno sposobnost ter rejting podjetja. Zaradi vsega tega so gospodarski subjekti večkrat prisiljeni v reorganizacijo ali pa celo v likvidacijo. Opisano stanje pa ima seveda tudi vpliv na ceno delnic, saj podjetje zaradi manjših dobičkov in neizplačevanja dividend, postane za vlagatelje nezanimivo. Vsi navedeni ekonomski učinki povzročajo vse splošno škodo, saj povzročijo upočasnitev celotnega gospodarstva (Kaj pomeni recesija v praksi, 2012).

Če je recesija dolgotrajna in ekstremna, potem govorimo o ekonomski depresiji (angl. *Economic depression*), za katero so značilne neučinkovitost pri ekonomski produktivnosti, izjemno visoka stopnja brezposelnosti, številni bankroti, deflacija, restriktivno posojanje denarja, zelo zmanjšana trgovska aktivnost, visoka volatilitet¹ pri valutnih tečajih ter deflacija. Natančne definicije ekonomske depresije še vedno ni, nekateri ekonomisti pa zagovarjajo dva ključna elementa, ki sta značilna za depresijo in sicer upad BDP-ja za več kot 10 % in recesija, ki traja vsaj tri leta ali več (Ekonomska depresija, 2012).

2 GRADBENA DEJAVNOST V SLOVENIJI

2.1 Opredelitev pojma gradbeništvo

Gradbeništvo obsega gradbena dela, ki so opravljena pri gradnji stavb in gradbenih inženirskih objektov, narejenih iz gradbenih proizvodov in naravnih materialov, skupaj z vgrajenimi napeljavami in tehnološkimi napravami (Statistični urad Republike Slovenije, 2013).

Zakon o graditvi objektov pravi, da graditev objekta obsega projektiranje, gradnjo in vzdrževanje objekta. V nadaljevanju pa ureja tudi pogoje za graditev vseh objektov, določa bistvene zahteve in njihovo izpolnjevanje glede lastnosti objektov, predpisuje način in pogoje za opravljanje dejavnosti, ki so v zvezi z graditvijo objektov, ureja organizacijo in delovno področje dveh poklicnih zbornic, ureja inšpekcijsko nadzorstvo, določa sankcije za prekrške, ki so v zvezi z graditvijo objektov, ter ureja druga vprašanja, povezana z graditvijo objektov (Zakon o graditvi objektov, Ur.l. RS, št. 102/04).

Področje gradbene dejavnosti v Sloveniji (F – GRADBENIŠTVO), zajema po Standardni klasifikaciji (Statistični urad Republike Slovenije, 2012a) naslednje oddelke:

- F41 GRADNJA STAVB (gradnja stanovanjskih in nestanovanjskih stavb)
- F42 GRADNJA INŽENIRSKIH OBJEKTOV (gradnja cest, železnic, infrastrukture, drugi objekti nizke gradnje)
- F43 SPECIALIZIRANA GRADBENA DELA (gradbena, obrtniška in instalacijska

¹ Volatilitet (angl. *Volatility*) označuje dovzetnost delnice za tečajna nihanja. Je statistična mera verjetnosti, da cena delnice v kratkem času močneje zraste ali pade (Risk, 2012).

specializirana dela)

Podrobnejšo delitev posameznih oddelkov na skupine in razrede dejavnosti navajam v Prilogi 1.

2.2 Gradbena panoga v Sloveniji pred krizo, začeto v letu 2008

Tako kot v večini držav, je tudi v Sloveniji gradbeništvo veljalo za gonilno silo. Po letu 2001 se je uspešno rešilo iz prve krize in pomembno vplivalo na celotno gospodarsko rast. Investicije so bile nenehno v porastu, tako na področju visokih, kot tudi nizkih gradenj. Prav tako je samo gradbeništvo omogočalo razvoj in ohranjanje še drugih podjetij, ki so posredno sodelovale z gradbenimi podjetji. Tu so mišljeni predvsem razni trgovci, podizvajalci in specialisti za posamezna gradbena dela ter prevozna podjetja.

Po sedmih zaporednih letih rasti, ki je bila na področju gradbeništva še posebej izrazita med letoma 2006 in 2008, je slovensko gradbeništvo leta 2009 doživelo velik padec. Celotno število gradbenih dejavnosti se je zmanjšalo za 20 %, gradbena dela na nestanovanjskih objektih so se znižala za skoraj 25 %, na stanovanjskih za 20 %, na nizkih gradnjah pa za 18 %. Leta 2009 so nizke gradnje obsegale približno 50 % vseh gradbenih del, stanovanjski objekti 16,5 %, nestanovanjski pa 33,5 %. V letih 2006–2008 se je v gradbeništvu na novo zaposlilo veliko delavcev, skoraj 20.000, kar predstavlja približno 30-odstotno rast. Večina novo zaposlenih delavcev je prišla iz držav jugovzhodne Evrope. Leta 2009 je število teh delavcev začelo upadati, dokler ni bilo konec leta 2009 v gradbeništvu zaposlenih skoraj 7.000 delavcev manj kot ob koncu leta 2008 (Združenje delodajalcev Slovenije, 2010).

Gradbeništvo v Sloveniji, je bilo pred recesijo med uspešnejšimi panogami in je imelo pomembno vlogo v gospodarstvu. Vrhunec dejavnosti je bil v letu 2008, ko je gradbeništvo bilo tretja največja dejavnost, saj je zaposlovalo skoraj 88.000 ljudi.

V nadaljevanju predstavljam povzetke različnih avtorjih in njihov vidik na gradbeno dejavnost v Sloveniji pred obdobjem recesije.

Gradbeništvo je za Slovenijo zelo pomembna panoga, katere rast kaže, da je celotna družba v dinamičnem razvojnem ciklu, saj so vidna pospešena vlaganja v nizke gradnje, poleg tega pa se približuje tudi ciklus investicij v železniško infrastrukturo. Konjunktura slovenskega gradbeništva je na izredno visoki ravni. Rast slovenskega gradbeništva je tako po realizaciji kot tudi po številu zaposlenih v tej panogi na letni ravni preko 10 % in predstavlja več kot 6 % BDP. Zaradi velikih investicij v gradbeništvo, je bila rast dodane vrednosti v letu 2007 višja za 18,7 %. To se odraža tudi v splošni gospodarski rasti v državi, kar dokazuje, da je gradbena dejavnost motor gospodarstva. V začetku leta 2008 je bilo v gradbeni dejavnosti v Sloveniji zaposlenih 73.000 ljudi v 4600 gospodarskih

družbah ter 10.000 samostojnih podjetnikov (Špacapan Olenšek, 2008).

Najboljše leto za gradbeništvo doslej je bilo leto 2008, saj je gradbena panoga imela največ zaposlenih. Vrh je bil dosežen v oktobru 2008 z okoli 92.000 zaposlenih. Od leta 2005 do leta 2008 se je število zaposlenih v gradbeništvu povečalo za okoli 22.000 ljudi (Po oceni GZS prizadeta večina podjetij v gradbeništvu, 2010).

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije kažejo, da so slovenska gradbena podjetja leta 2008 opravila v Sloveniji za 3.551 mio € gradbenih del, kar je za 21 % več kot leto pred tem. Vrednost gradbenih del, opravljenih na stavbah je bila v primerjavi z letom 2007, višja za 22 %. Tudi vrednost opravljenih gradbenih del na inženirskih objektih, je bila glede na leto 2007, višja za 20 % (Statistični urad Republike Slovenije, 2012b).

3 RECESIJA IN GRADBENIŠTVO V SLOVENIJI

Gradbeništvo je eden največjih gospodarskih sektorjev v Evropi, ki ga je sedanje obdobje svetovne recesije hudo prizadelo in ga že nekaj let zapored spremlja trend upadanja. Bistven problem je da se na vseh segmentih zmanjšujejo naročila, saj posamezniki ali družbe zaradi finančne krize ne investirajo.

Recesija je povzročila propad mnogih večjih slovenskih gradbenih podjetij, kot so Gradis, Vegrad, Konstruktor, CPM, SCT, MTB, Gramiz, Gradišče, Kraški zidar in Primorje. Propadanje teh gradbenih podjetij pa se seli tudi na podizvajalce. Po podatkih Eurostata Slovenija beleži 51 % upad gradbeništva. V sestavi BDP je delež gradbeništva v Sloveniji 4 % (2012), kar je največ v celi EU. Od prvih desetih gradbenih podjetij iz leta 2009 jih je danes že pet v stečaju (56 % delež v prihodkih) in še tri podjetja v težavah, kar skupno pomeni skoraj 84 % prihodkov med prvimi desetimi iz leta 2009. Od oktobra 2008 do januarja 2012 je bilo v gradbeništvo izgubljenih kar 31.518 delovnih mest (Elikan, Šimac & Weiss, 2012).

V zadnjih letih se v gradbeni panogi izbriše več podjetij, kot se jih ustanovi. Prvi 17 % upad indeksa novo ustanovljenih družb je statistika zaznala leta 2009, sledilo je še 13% in 3% znižanje v letih 2010 in 2011. Indeks se počasi krči že od leta 2008, vsako leto pa se izbriše od slabih tri do slabih štiri tisoč podjetij. Leta 2009 je imelo blokiran račun kar 22 % v vseh podjetij, v povprečju so plačevala z 60-dnevno zamudo, leto dni pozneje je imelo blokiran račun več kot 28 % podjetij v gradbeni dejavnosti, leta 2011 pa 24 % (Tomažević, 2012).

V Sloveniji je bilo gradbeništvo zelo pomembna panoga, saj je pred obdobjem recesije, veljalo za tretjo največja dejavnost po številu zaposlenih. Vpliv recesije na gradbeno dejavnost je še toliko večji, če upoštevamo, da posredno vpliva na kreiranje in ohranjanje delovnih mest tudi v drugih dejavnostih, ki so povezane z samim gradbeništvom (ZRSZ,

2011).

V Sloveniji so se privatizacijska prestrukturiranja začela večinoma v devetdesetih letih 20. stoletja in ti procesi niso bistveno povezani s trenutno gospodarsko krizo. Je pa postopek koncentracije lastništva v nekaterih gradbenih podjetjih, igral ključno vlogo pri finančnem odlivu, saj so podjetja velik del sredstev porabila v te namene. Privatizacijski postopki bi morali pripeljati do bolj učinkovitega gospodarstva s koncentracijo sredstev v gradbeništvu (Združenje delodajalcev Slovenije, 2010).

Prvi negativni vpliv gospodarske in finančne krize se je v Sloveniji začel kazati v zadnji četrtini leta 2008. Leta 2009 je BDP upadel za 7,8 % kar je bila predvsem posledica zmanjšane izvoza blaga in storitev ter nižja stopnja domačih investicij. V Sloveniji je bil to največji padec BDP po letu 1991. Domače investicije so se leta 2009 zmanjšale za 14,4 %, izvoz blaga za 19 %, izvoz storitev pa za 15 % (Združenje delodajalcev Slovenije, 2010).

V letu 2008 je bil multiplikator v gradbenem sektorju od 2 do 2,5, kar pomeni, da je imelo gradbeništvo velik pozitiven vpliv na celotno gospodarstvo, poleg tega pa še vpliv na rast drugih dejavnosti, ki so povezane z gradbeništvom, kot so na primer transport, predelovalne dejavnosti, ki izdelujejo materiala za gradbeništvo in opremo, poslovno tehnične dejavnosti (Špacapan, 2008).

Gospodarska kriza je največ škode v Sloveniji povzročila prav na gradbeni panogi. Posledice bodo dolgotrajne, saj je mnogo slovenskih gradbenih podjetij prav zaradi gospodarske krize, končalo s stečajem, zaradi verižne reakcije pa ogrozilo poslovanje še mnogim drugim gospodarskim družbam, ki so bile v tesni odvisnosti gradbenih podjetij.

Zadolžena in slabo likvidna gradbena podjetja so prav tako težava bank in gotovo eni največjih krivcev za največjo izgubo bančnega sistema v letu 2011. Ta naj bi po podatkih presegla 388 milijonov evrov. Gradbeniki so bili namreč ob nastopu krize med najbolj zadolženimi panogami v Sloveniji, njihova odplačilna zmožnost pa se je z upadom projektov močno slabšala. Konec septembra 2011 so imeli gradbinci pri bankah v Sloveniji najetih za 2,6 milijarde evrov posojil, skupaj celo gospodarstvo pa za 21,1 milijarde evrov (Elikan, Šimac & Weiss, 2012).

Delež bančnega zadolževanja v gradbeništvu se je v letih 2006-2010 povečeval in je leta 2010 dosegal približno tretjino virov sredstev. Z nastopom krize je postalo zadolževanje prek bank pomembnejše od zadolževanja prek dobaviteljev. Skladno z rastjo deleža dolga pri bankah, je tudi razmerje med deležem finančnih odhodkov iz bančnih posojil in prihodki podjetij v letih 2006-2010 naraščalo. V letu 2008 je tako prišlo do največjega porasta, saj so finančni odhodki iz bančnih posojil, beležili kar 61 % rast. Gradbeništvo je edina izmed izpostavljenih dejavnosti, ki se ji je v obdobju krize obseg finančnih

obveznosti do bank povečal in sicer za več kot desetino, kar je posledica nadaljnjega refinanciranja kreditov gradbenih podjetij (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2012).

Špacapan Olenšek (2011) pravi, da je gradbeni sektor gotovo največja težava, ki grozi predvsem stabilnosti bančnega sistema. Vendar pa banke in tudi Banka Slovenije do zdaj (april, 2011), še niso sprejele ustreznih ukrepov, s katerimi bi se izpostavljenost bank zmanjšala oziroma bi bila ta posojila ustrezno oslABLJENA. Banke še niso naredile vseh rezervacij in slabitev za posojila, dana gradbenemu sektorju, tako da vsak stečaj vidno vpliva na njihovo kapitalsko ustreznost. Težave so še večje, ker se je delež posojil gradbeništvo lani (2010) še povečal in kar 10 % vseh posojil je zamujalo s plačili. Po podatkih Banke Slovenije so imele banke v gradbenem sektorju konec decembra 2010 za 3,5 milijone evrov naložb (dve tretjini je bilo posojil, dodatnih 1,2 milijarde evrov pa je bilo posojil nepremičninskim podjetjem. To je skoraj petina vsega premoženja bank v Sloveniji) (Špacapan Olenšek, 2011).

Glede omejitvenih dejavnikov za dejavnost gradbeništva, poslovna gibanja kažejo, da gradbeništvo v Sloveniji najbolj (68 %) omejuje pomanjkanje povpraševanja, visoka konkurenca (50 %) in težave pri pridobivanju posojil oziroma visoki stroški financiranja (38 %) (Elikan, Šimac & Weiss, 2012).

3.1 Vzroki za krizo v gradbeništvo

Ekonomska in finančna kriza je gradbeništvo prizadela predvsem na dveh ravneh (Ministrstvo za gospodarstvo, razvoj in tehnologijo, 2012):

- Znižanje naročil - zasebni sektor je znižal investicijsko aktivnost zaradi poslabšane splošne gospodarske slike in padca BDP, kar je povezano tudi s poslabšano dostopnostjo do finančnih virov. Znižala pa so se tudi naročila iz javnega sektorja, predvsem za gradnjo cestne infrastrukture, medtem ko novi infrastrukturni projekti še niso umeščeni v prostor oziroma finančno pripravljeni za začetek del;
- Upad prodaje nepremičnin in zadolženost gradbeništva - v letih 2009 in 2010 je prišlo do drastičnega upada prodaje nepremičnin, tako stanovanjskih kot poslovnih, načrtovanih in zgrajenih v obdobju konjunktore, kar je posledično povzročilo porast zadolženosti investitorjev, tudi iz gradbenega sektorja, ter izredno povečanje nelikvidnosti pri gradbenih izvajalcih in podizvajalcih, saj so se ti investicijski projekti financirali tudi z neplačevanjem storitev.

Kriza je močno prizadela gradbeništvo tudi zaradi obrestnih mer, ki v Sloveniji niso upadle tako kot v tujini. Gradbeništvo je glede na nadpovprečno rast v obdobju konjunktore v obdobju 2006 – 2008 predimenzionirano. Zato je krčenje presežnih zmogljivosti neizogibni del prilagajanja sedanjim razmeram na trgu. Veliko podjetij se je že

prestrukturiralo. Preostala, predvsem večja podjetja s presežnimi zmogljivostmi, bodo še morala prilagoditi poslovne funkcije in procese in se usmeriti na eni strani v segmente gradbenih del in inženiringa, kjer obstaja povpraševanje ter na tretje trge na drugi strani, ki ponujajo nove poslovne priložnosti tudi za slovenska podjetja (Ministrstvo za gospodarstvo, razvoj in tehnologijo, 2012).

3.2 Pregled gibanja gradbene dejavnosti v letih od 2006 - 2011

V Tabeli 2, so prikazani podrobni podatki glede vrednosti opravljenih gradbenih del in sicer po vrstah objektov in tipih gradbene dejavnosti, za obdobje od 2006 do 2011, iz katere je razvidno, da so slovenska gradbena podjetja v letu 2011 opravila v Sloveniji za 1.766 milijonov EUR gradbenih del ali za 26,6 % manj kot leto pred tem. Trend opravljenih gradbenih del od leta 2000 naprej, kaže enakomerno rast do leta 2006 (razen gradnje stanovanjskih stavb, ki je v letu 2003 upadla), po letu 2006 pa je viden razcvet, ki je dosegel višek v letu 2008. Glavni razlog za veliko povečanje je bila pospešena gradnja stanovanjskih stavb in inženirskih objektov. V primerjavi z letom 2008 je bila vrednost gradbenih del, opravljenih v letu 2011, nižja kar za 51,2 %; vrednost gradbenih del na stavbah je bila nižja za 59,8 %, vrednost gradbenih del inženirskih objektov pa za 45,0 % (Statistični urad Republike Slovenije, 2012).

Tabela 2: Vrednost opravljenih gradbenih del po vrstah objektov in tipih gradbene aktivnosti, Slovenija, 2006 - 2011

1000 EUR						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stavbe	1.332.039	1.498.691	1.824.488	1.441.649	1.230.971	804.513
Novogradnja in povečava	1.030.093	1.168.805	1.390.180	1.143.722	1.004.619	664.603
Investicijska vzdrževalna dela *	276.602	296.084	391.934	266.834	195.740	107.015
Redna vzdrževalna dela	25.344	33.802	42.374	31.093	30.612	32.895
Gradbeni inženirski objekti	1.101.982	1.443.511	1.726.628	1.427.989	1.174.784	961.729
Novogradnja in povečava	719.762	988.442	1.135.557	858.876	658.061	613.434
Investicijska vzdrževalna dela *	254.123	292.530	424.337	390.891	333.543	186.900
Redna vzdrževalna	128.097	162.538	166.733	178.222	183.180	161.395

nadaljevanje

1000 EUR						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
dela						
Skupaj	2.434.022	2.942.202	3.551.116	2.869.639	2.405.755	1.766.242
Novogradnja in povečava	1.749.855	2.157.247	2.525.737	2.002.598	1.662.680	1.278.037
Investicijska vzdrževalna dela *	530.726	588.614	816.272	657.726	529.283	293.915
Redna vzdrževalna dela	153.441	196.341	209.107	209.315	213.791	194.290

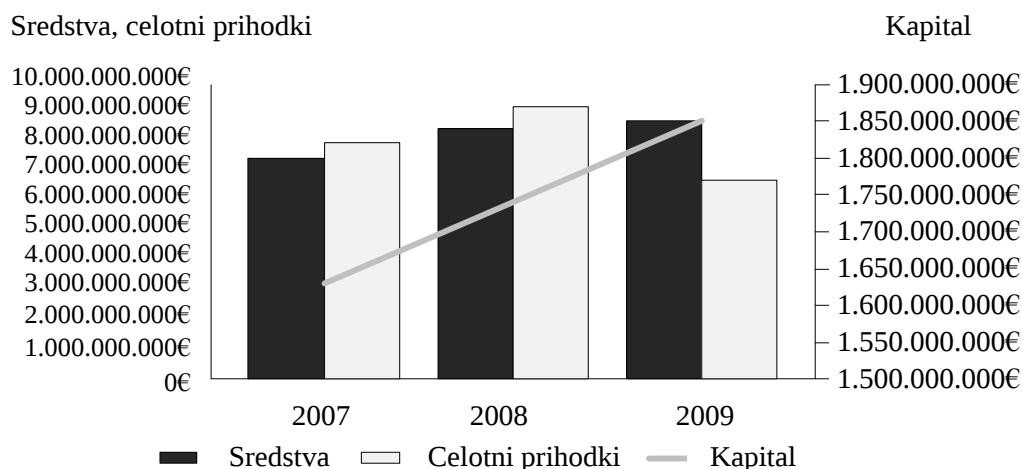
Legenda: *vključno rekonstrukcije in spremembe namembnosti

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija, 2012b.

3.3 Vplivi recesije na gradbenem področju v Sloveniji

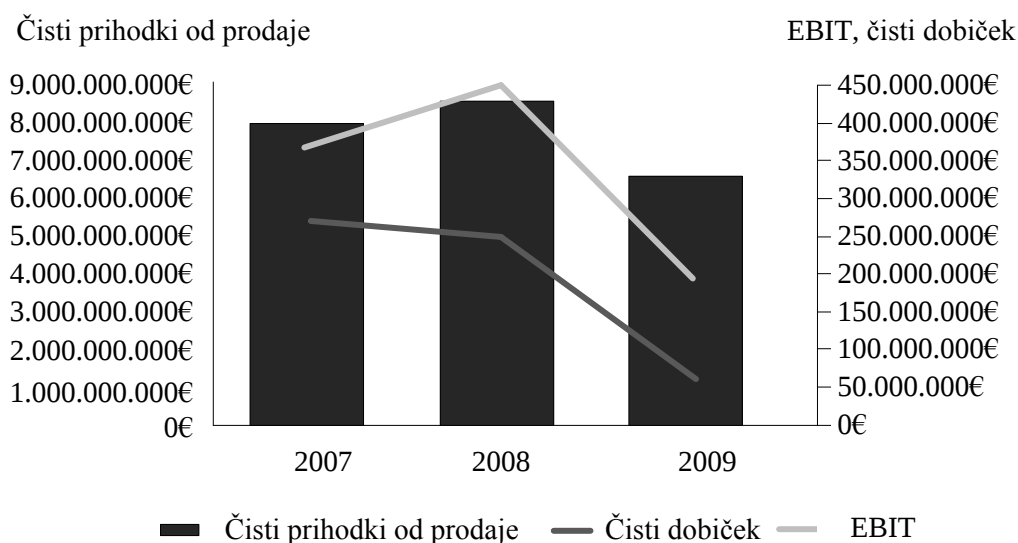
V spodnjih slikah prikazujem prve vidne negativne vplive na področju gradbene dejavnosti, po začetku recesije. Poudarki so predvsem na 20 % padcu prihodkov iz leta 2008 v letu 2009, v strmem padcu dobička, ki kaže kar 81 % padec v letu 2009 v primerjavi z letom 2007 in v visokem odpuščanju delavcev v gradbenem sektorju. Prav tako se kaže že povečevanje plačilne nediscipline, saj v letu 2010 z zamudo več kot 30 dni, plačuje svoje obveznosti kar 19 % podjetij iz gradbene dejavnosti, delež blokiranih podjetij v gradbeni dejavnosti pa v letu 2010 doseže že 27 % vseh gradbincev. Prav tako so vplivi recesije vidni na trendu ustanavljanja in zapiranja podjetij, v letu 2010 je namreč 981 več izbranih podjetij v primerjavi z novoustanovljenimi.

Slika 1: Finančni trendi gradbene dejavnosti

Vir: Š. Redjko, Analiza gradbene dejavnosti, 2012, str. 15.

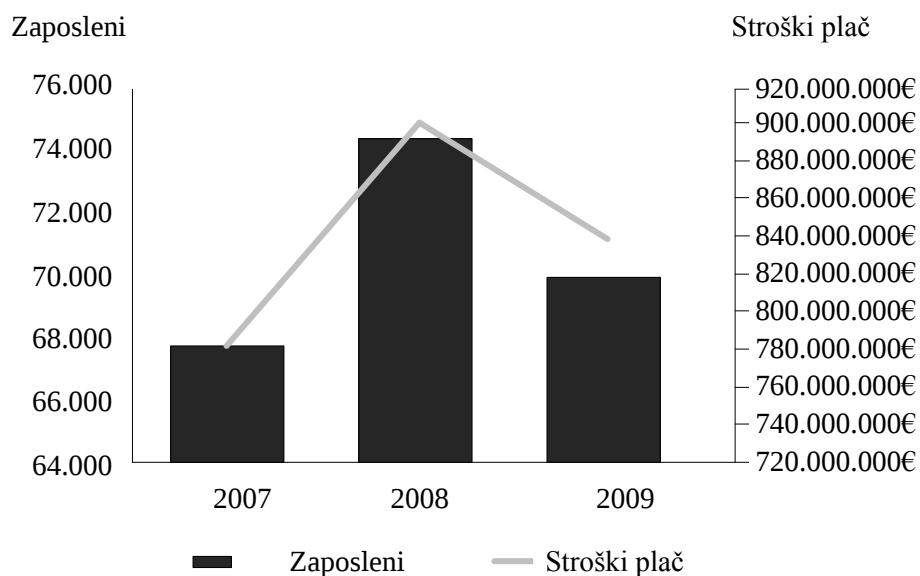
Slika 2: Upad čistega dobička

Vir: Š. Redjko, Analiza gradbene dejavnosti, 2012, str. 15.

Spodnja slika prikazuje odpuščanje zaposlenih v gradbenem sektorju. V letu 2009 je bilo odpuščenih kar 4.642 ljudi zaposlenih v gradbenem sektorju.

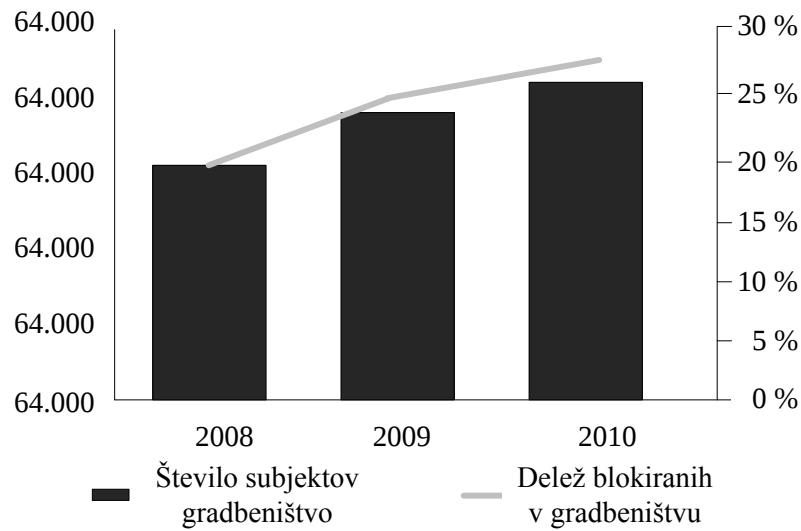
Slika 3: Število zaposlenih v gradbenem sektorju v letih 2007 do 2009

Vir: Š. Redjko, Analiza gradbene dejavnosti, 2012, str. 16.

Največjo težavo z blokiranimi žiro računi imajo gradbena podjetja. Novembra 2010 jih je bilo med vsemi podjetji z blokiranimi žiro računi 1285, kar predstavlja 22,5 odstotka. Od novembra 2009 do novembra 2010 se je število gradbenih podjetij z blokiranimi žiro računi povečalo za 5,6 odstotka (Kocbek, 2010).

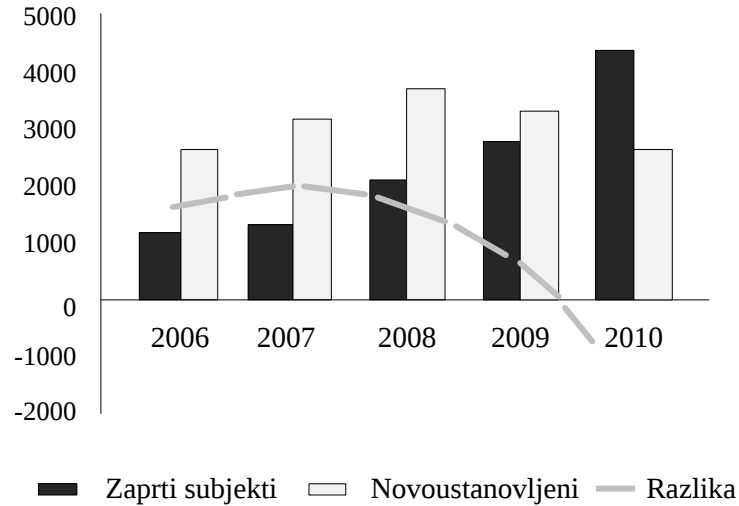
Slika 4: Naraščajoč trend blokad

Vir: Š. Redjko, Analiza gradbene dejavnosti, 2012, str. 16.

Razmerje med novoustanovljenimi podjetji in podjetji, ki so v posameznih letih prenehali z delovanjem, prikazujem s spodnjo sliko.

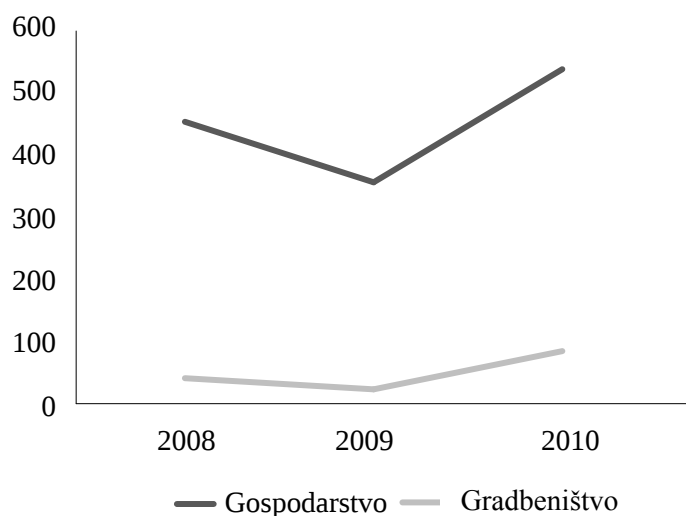
Slika 5: Trend ustanavljanja in zapiranja podjetij

Vir: Š. Redjko, Analiza gradbene dejavnosti, 2012, str. 17.

Slika prikazuje povečanje insolventnosti gradbenih podjetij v Sloveniji. V letu 2010 je bilo v gradbeništvo kar 87 % postopkov insolventnosti več kot v letu 2009.

Slika 6: Insolventnost med gradbenimi podjetji

Vir: Š. Redjko, *Analiza gradbene dejavnosti*, 2012, str. 17.

3.3.1 Zaposlenost v gradbeništvu

V letu 2001 je bilo v gradbeni dejavnosti v Sloveniji zaposlenih 64.276 ljudi. Od leta 2005 do 2008 je zaposlenost v tej dejavnosti rasla nadpovprečno in v letu 2008, ki v zadnjem desetletju velja za vrhunec, je bilo v tej dejavnosti zaposlenih kar 87.947 ljudi, kar je predstavljalo več kot 12 % letno rast. Tej rasti je prispevalo več dejavnikov, med drugim tudi splošni optimizem v gospodarstvu in prebivalstvu, velika vlaganja države v infrastrukturo, lahka dostopnost bančnih posojil, tako za prebivalstvo kot podjetja in trend vedno večjega povpraševanje gospodinjstev ter gospodarstva po nepremičninah, kar je kot posledica nezadostne ponudbe na trgu, zviševalo cene nepremičnin. Po letu 2008 se je zaposlovanje v gradbeništvu začelo zmanjševati, v letu 2009 je padlo za 1,3 %, v letu 2010 za 10 %, v letu 2011 pa je ta dejavnost zaposlovala le še 69.000 ljudi, kar je kar za 13,4 % manj kot leto prej. Zmanjšanje zaposlenosti so povzročili mnogi stečaji med gradbinci, v veliki meri tudi stečaj skupine Vegrad (nov. 2010) in skupine SCT (jun. 2011). Kako pomemben vpliv je pustila recesija na gradbeno področje, je razviden predvsem iz podatka, da so delodajalci v letu 2008, ko je bilo skoraj 88.000 ljudi zaposlenih v tej dejavnosti, prijavili skoraj 40.000 delovnih mest, kar pomeni, da je bilo na dva zaposlena iz te dejavnosti odprto eno prosto delovno mesto. Tej hitro rastoči zaposljivosti v gradbeništvu je po letu 2008 sledilo veliko odpuščanje delavcev. Konec leta 2008 je bilo brezposelnih oseb iz gradbene dejavnosti že 3.235 in številka se je vsako leto povečevala. V marcu 2011 je bilo brezposelnih gradbenih delavcev že 12.213. Ob vsem tem se pojavi tudi problematika podpovprečne izobrazbe in s tem težje zaposljivosti na trgu dela teh brezposelnih oseb (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2011).

V začetku leta 2012 je bilo v gradbeništvu delovno aktivnih 60.653 ljudi, vendar jih več kot polovica opravlja specializirana dela. V primerjavi z oktobrom 2008, ko je bilo v

gradbeništvu največ zaposlenih v zadnjih desetih letih (92.171 oseb) to predstavlja 34,2 % znižanje zaposlenosti v gradbeni dejavnosti (Statistični urad Republike Slovenije, 2012).

3.3.2 Obseg del v gradbeništvu

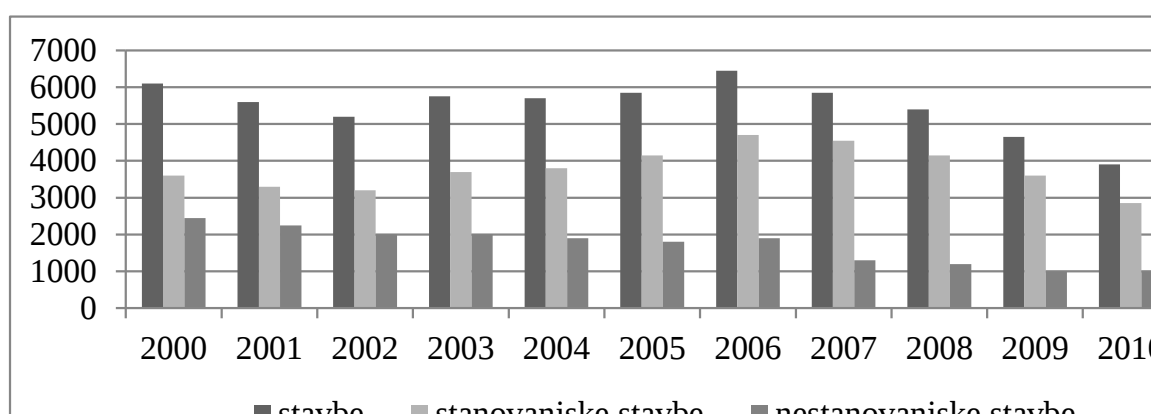
Obseg del v gradbeni dejavnosti se je zaradi recesije močno skrčil. Trend vrednosti gradbenih del kaže, da je gradbena dejavnost od leta 2000 naprej, enakomerno naraščala. Po letu 2006 je na tem področju sledil razcvet in leta 2008 je bila gradbena dejavnost na vrhuncu. Glavni razlog za njeno povečanje je bila pospešena gradnja stanovanjskih stavb in inženirskih objektov. Po letu 2008 je tudi v obsegu gradbenih del ugotoviti očiten upad. Primerjave med letom 2008 in 2011 kažejo 51,2 % znižanje vrednosti opravljenih gradbenih del; vrednost gradbenih del na stavbah je bila nižja za 59,8 %, vrednost gradbenih del na gradbenih inženirskih objektih pa za 45,0 %.

Iz Slike 7, je razviden trend izdaje gradbenih dovoljenj za vse objekte. V letih 2001 in 2002 je opaziti rahlo upadanje za 9 % in 12 %, v letu 2003 se izdaja dovoljenj zviša za 8 %, in v letu 2004 se zopet zniža za 2 %. V letih 2005 in 2006 beležimo največji porast, ki pa potem vsako leto vidno upada.

Število izdanih gradbenih dovoljenj se zmanjšuje že peto leto zapored. Največ gradbenih dovoljenj v zadnjih dvanajstih letih je bilo izdanih v letu 2006 (6.376), najmanj pa v letu 2011 (3.635). Iz primerjave ugotovimo kar 43,0 % upad, kar za celotno slovensko gospodarstvo ni obetavno.

V nadaljevanju predstavljam graf, ki prikazuje trend izdaje gradbenih dovoljenj in sicer glede na namembnost stavb.

Slika 7: Število stavb za katera so bila izdana gradbena dovoljenja, Slovenija 2000-2011

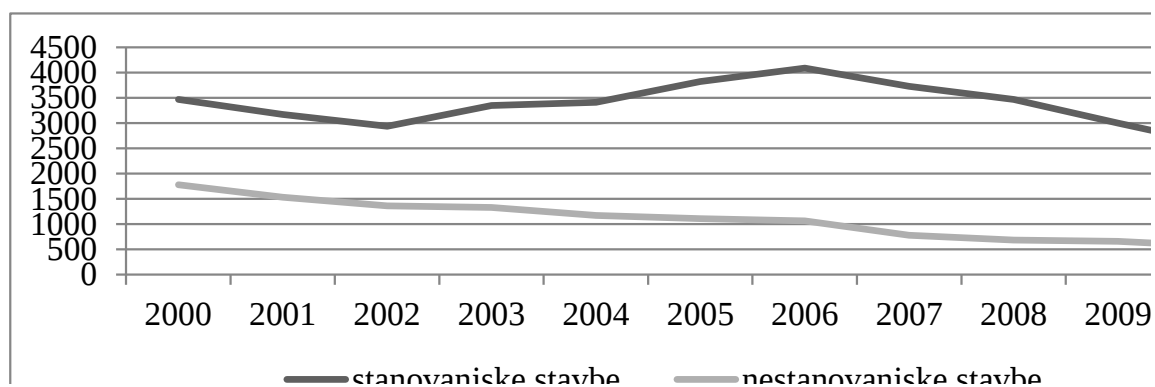
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, *Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija, 2012b*.

V nadaljevanju razdelam pridobljene podatke še glede na vrsto investitorja. Najprej

pregledam investicije fizičnih oseb glede namembnosti stavb. Iz spodnjega grafa je razvidno, da so investicije fizičnih oseb v stanovanjske stavbe postopoma upadale od leta 2000 do leta 2002, po letu 2003 je opaziti postopno rast, ki zopet doseže višek v letu 2006, po tem letu pa viden upad.

Pri investicijah fizičnih oseb v nestanovanjske stavbe je logičen manjši splošni obseg, prav tako pa krivulja prikazuje postopen upad po letu 2000.

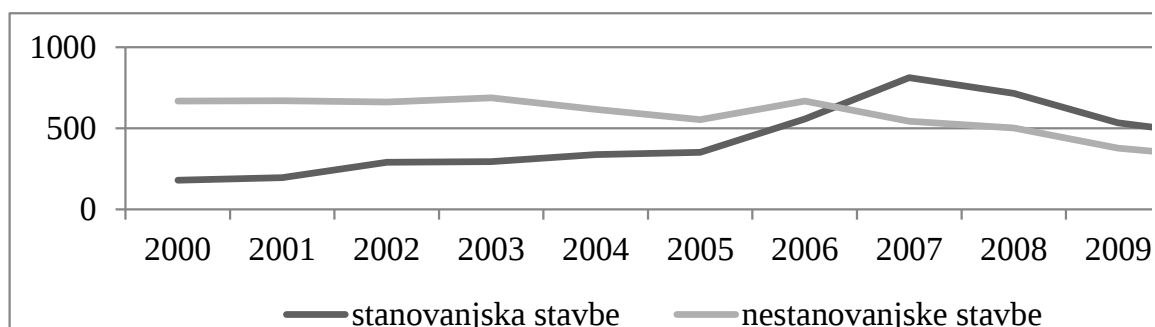
Slika 8: Število stavb za katere so bila izdana gradbena dovoljenja, investitor fizična oseba, Slovenija

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija, 2012b.

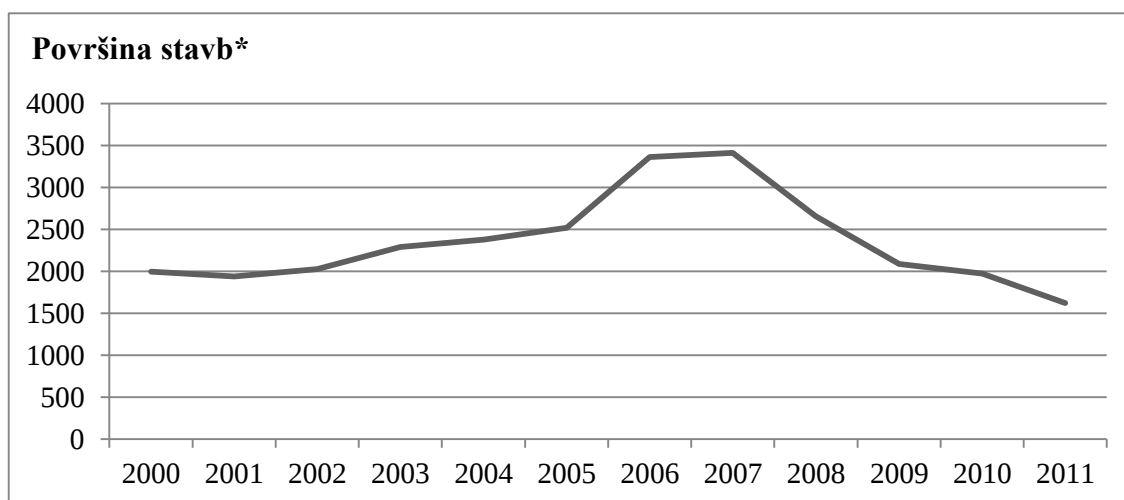
Iz spodnje slike je razvidno, da je bilo pravnim osebam v letih 2006 in 2007 glede na prejšnja leta spet izdanih več gradbenih dovoljenj in sicer za obe vrsti stavb. V letu 2007 je bilo skupno izdanih nekaj več kot 1.350 gradbenih dovoljenj. Po letu 2007 je zopet beležiti postopen upad. V letu 2008 število izdanih gradbenih dovoljenj glede na prejšnje leto pade za 10 % (za stanovanjske stavbe za 12 %, za nestanovanjske pa za 8 %), v letu 2009 pa je padec 25 % za obe vrsti stavb.

Slika 9: Število stavb za katere so bila izdana gradbena dovoljenja, investitor pravna oseba, Slovenija

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija, 2012b.

Slika 10: Površina stavb, za katere so bila izdana gradbena dovoljenja, Slovenija

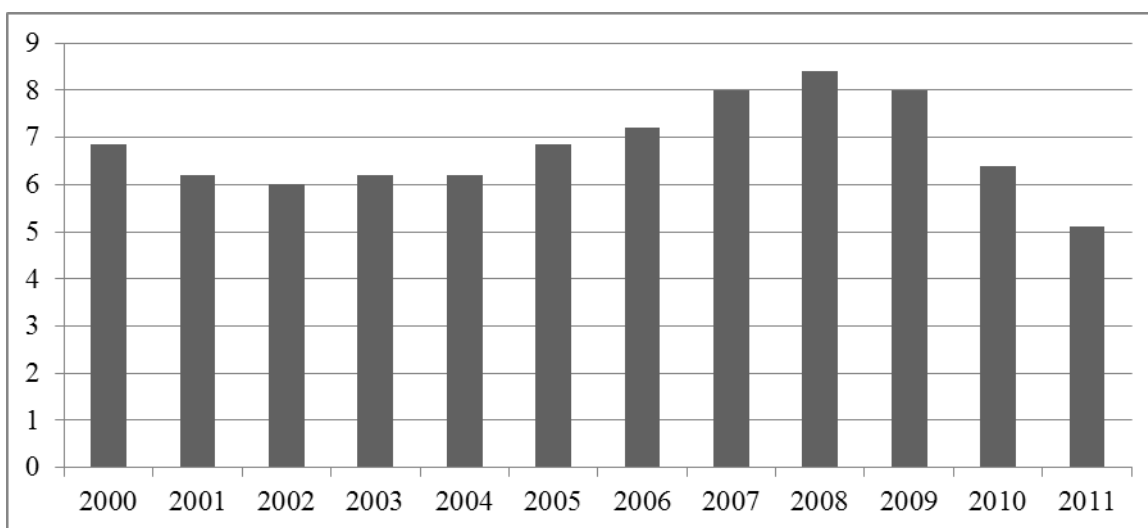
Legenda: * 1000 m²

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija, 2012b.

3.3.3 Gibanje dodane vrednosti v gradbeništvu

Kot posledica nižanja vrednosti opravljenih gradbenih del se kaže tudi vidno znižanje dodane vrednosti v gradbeništvu. Najvišja dodana vrednost je bila v letu 2008, v naslednjih letih se ugotavlja bistveno znižanje in sicer leta 2011 je bila dodana vrednost 15,5 % nižja, kot v letu 2010. Zniževanje dodane vrednosti v gradbeništvu še vedno zelo negativno vpliva na rast BDP.

Slika 11: Delež dodane vrednosti gradbenišтва glede na celotno dodano vrednost (%), Slovenija 2000-2011

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija, 2012b.

4 ANALIZA PRIMERA

V nadaljevanju bom na primeru gradbenega podjetja PANTA RHEI d.o.o. predstavil rezultate poslovne in finančne uspešnosti. Analiza bo vključevala obdobje od leta 2007 do leta 2012 in bo temeljila na dejanskih računovodskih izkazih. Glede na obravnavano obdobje bo mogoče prikazati stanje podjetja pred začetkom recesije in morebitne kasnejše vplive recesije na samo uspešnost poslovanja.

Podjetje PANTA RHEI d.o.o. je bilo ustanovljeno v letu 1989 in sicer v obliki družbe z omejeno odgovornostjo, ki se je uspešno obdržala na slovenskem trgu vse do danes. Podjetje ima trenutno 62 redno zaposlenih, ter preko 45 pogodbenih podizvajalcev, ki veljajo za ekonomske odvisne osebe, saj z obravnavanim podjetjem opravijo 90 % svojega celotnega letnega prometa. Poleg tega s podjetjem sodeluje preko 100 dobaviteljev, kamor so vključeni predvsem trgovci raznega gradbenega materiala, prevozniki, arhitekti, projektanti, gradbiščni nadzorniki.

Temeljna in osnovna dejavnost podjetja je skozi vso zgodovino podjetja, gradbena dejavnost. Razvijala se je postopoma in vsakoletno širila obseg gradbenih dejavnosti, ki jih je podjetje ponujalo slovenskemu trgu.

Zaradi specifičnosti poslovanja v gradbeni dejavnosti in določenih negativnih predznakov poslovanja v gradbeni dejavnosti, ki so veljali tudi v obdobju pred krizo 2008, kot so:

- plačilna nedisciplina,
- dolgi plačilni roki in specifika obračunavanja del v gradbeni dejavnosti (mesečne situacije),
- visoka konkurenca in posledično nizke cene, nizka dodana vrednost,
- zahtevna optimizacija proizvodnih resursov (delovna sredstva, delovna sila) zaradi projektne narave dela,
- visoke potrebe po virih financiranja (delovna sredstva, zagotavljanje projektnih materialov),
- lokalne posebnosti področja izvajanja del,
- dolgoročne garancijske zahteve,

je podjetje sprejelo odločitev o vstopu v dodatne dejavnosti, izven osnovne gradbene dejavnosti. Podjetje je pričelo z izvajanjem del in storitev na področju tekočega vzdrževanja (redno vzdrževanje, čiščenje objektov in upravljanje, manjša zaključna gradbena dela), prevoznih storitev ter na področju nepremičnin (oddajanje pisarn in skladišč).

Namen razširitve osnovnega poslovanja v nove dejavnosti, je bil predvsem stabilizacija finančnega poslovanja, optimiziranje uporabe resursov s pretakanjem resursov iz ene

dejavnosti v drugo, višja dodana vrednost ter razpršitev tveganja, tudi z morebitnimi vlaganji v druge gospodarske družbe.

Istočasno je podjetje sprejelo odločitev o vlaganju dodatnih naporov in sredstev v pridobivanje večjega števila novih, rednih strank. S širjenjem števila strank, posledično pade velikost posamezne stranke, kar izboljša stabilnost podjetja in zmanjša ekonomsko odvisnost do največjih strank.

4.1 Analiza poslovnega uspeha obravnavanega podjetja

Podjetje PANTA RHEI d.o.o. večino svojih prihodkov ustvari iz poslovanja. Prelomno leto je bilo leto 2009, saj je imelo podjetje v povprečju glede na predhodna leta poslovanja za več kot 300 % rast prihodkov. Trend povečevanja se je kazal tudi v letu 2010, ki je bilo za podjetje v vsej njegovi zgodovini zagotovo najbolj uspešno.

Tabela 3: Prihodki obravnavanega podjetja za leta 2007-2012 (v €)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Poslovni prih.	2.547.805	2.510.806	8.617.128	12.975.068	7.908.127	5.124.089	204,08
Finančni prih.	5.202	7.654	7.260	17.032	14.597	11.849	154,80
Drugi prih.	25.981	2.500	13.483	698.208	310.375	29.538	1.181,52
Celotni prih.	2.578.988	2.520.960	8.637.871	13.690.308	8.233.099	5.165.476	204,90

V zgornji tabeli je po letu 2010 viden upad celotnih prihodkov, kar se pripisuje predvsem vplivom recesije na področju gradbeništva v Sloveniji.

Pri odhodkih podjetja največji delež predstavljajo odhodki iz poslovanja. Finančni odhodki sestavljajo predvsem stroški obresti, drugi odhodki pa vključujejo odhodke zaradi zmanjšanja sredstev in delno odpisane terjatve. Tako finančni kot drugi odhodki glede na celotne odhodke nimajo velikega vpliva.

Tabela 4: Analiza odhodkov obravnavanega podjetja za leta 2007-2012 (v €)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Poslovni odh.	2.325.777	2.442.544	8.461.269	13.548.075	7.955.094	5.101.531	208,86
Finančni odh.	50.530	64.555	64.199	33.869	20.387	33.911	52,53

nadaljevanje

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Drugi odh.	1.301	4.131	3.925	5.296	23.328	7.049	170,64
Celotni odh.	2.377.608	2.511.230	8.529.393	13.587.240	7.998.809	5.142.491	204,78

Podjetje vsa obravnavana leta izkazuje pozitiven poslovni izid.

Tabela 5: Poslovni izid obravnavanega podjetja za leta 2007-2012 (v €)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Celotni dobiček / izguba	201.380,00	9.730,00	108.478,00	103.068,00	234.290,00	22.985,00	236,23
Čisti dobiček / izguba	153.842,00	9.227,00	82.977,00	53.015,00	185.708,00	22.985,00	249,10

4.2 Analiza uspešnosti in učinkovitosti poslovanja

Lastniki podjetja definirajo temeljni cilj podjetja, ki je v maksimiranju vrednosti podjetja. Za lastnike je podjetje naložba, v katero vložijo svoj denar. Definirajo jo višina naložbe, rizičnost naložbe in stopnja donosnosti. Bolj kot je naložba rizična, večjo stopnjo donosnosti zahtevajo lastniki (Rebernik, 1997, str. 46).

Tekavčič (1995, str. 67) pravi, da poslovni ukrepi, ki jih izvajamo v organizaciji, temeljijo na čim večjem poslovnem učinku glede na dana sredstva in da se nam uspešnost povečuje z izboljšanjem razmerij med učinki in sredstvi. Za merjenje uspešnosti se najpogosteje uporabljajo kazalniki: produktivnost dela, ekonomičnost poslovanja ali gospodarnost in rentabilnost ali dobičkonosnost.

Produktivnost (P_L) je merilo uspešnosti poslovanja in jo izračunamo z razmerjem med proizvedeno količino poslovnih učinkov (Q) in za to potrebnim vloženim delovnim časom (L), iz česar sledi, da se produktivnost poveča, če se poveča količina poslovnih učinkov po enoti ali če se skrajša čas, potreben za proizvodnjo enote poslovnega učinka (Kosi, Marc & Peljhan, 2004, str. 81).

$$P_L = \frac{Q}{L} \quad (1)$$

Ekonomičnost poslovanja (E) opredelimo kot razmerje med ustvarjeno količino poslovnih učinkov (Q) in za to potrebnimi stroški (C). Ekonomičnost se poveča, če se poveča količina ustvarjenih poslovnih učinkov na enoto stroškov ali če se zmanjšajo

stroški na enoto poslovnega učinka (Kosi et al., 2004, str. 89).

$$E = \frac{Q}{C} \quad (2)$$

Rentabilnost² je kazalnik, s katerim ugotavljamo uspešnost poslovanja podjetja, pri čemer ga opredelimo na dva načina (Kosi et al., 2004, str. 97)

- Rentabilnost z vidika lastnika – lastnika zanima rentabilnost kapitala, ki ga je vložil v podjetje, zato kazalnik izračunamo z razmerjem med dobičkom in povprečnim vloženim kapitalom (ROE):

$$ROE = \frac{\text{dobiček}}{\text{povprečni kapital}} \quad (3)$$

- Rentabilnost z vidika podjetja – izračunavamo rentabilnost sredstev, saj podjetje razpolaga s celotnimi sredstvi, s katerimi ustvarja dobiček. Izračunamo jo kot razmerje med dobičkom in povprečno vloženimi poslovnimi sredstvi (ROA):

$$ROA = \frac{\text{dobiček}}{\text{povprečni kapital}} \quad (4)$$

Povezavo med kazalnikoma rentabilnosti in ekonomičnosti razčlenimo po t. i. DuPontovem obrazcu, ki nam da dva nova kazalnika (Kosi et al., 2004, str. 97–99).

$$RENTABILNOST (ROA) = \frac{\text{dobiček}}{\text{povprečna sredstva}} = \frac{\text{prihodki}}{\text{povprečna sredstva}} \times \frac{\text{dobiček}}{\text{prihodki}} \quad (5)$$

Razmerje med prihodki in povprečnimi sredstvi nam pove, kako hitro se obračajo celotna sredstva podjetja, razmerje med dobičkom in prihodkom pa nam pove, kakšna je dobičkonosnost prihodkov, ki vključuje tudi ekonomičnost:

$$\frac{\text{dobiček}}{\text{prihodki}} = \text{prihodki} - \frac{\text{odhodki}}{\text{prihodki}} = 1 - \frac{\text{odhodki}}{\text{prihodki}} = 1 - \frac{1}{E} \quad (6)$$

Če povežemo obe izpeljavi, ugotovimo, da je rentabilnost odvisna od hitrosti obračanja celotnih sredstev in ekonomičnosti:

² ROI (angl. return on investment), s katerim izračunamo razmerje med dobičkom in naložbami, glede na opredelitev naložb pa ločimo:

ROE (angl. return on equity), s katerim merimo dobičkonosnost naložb lastnikov kapitala, in ROA (angl. return on assets), s katerim merimo vsa sredstva oziroma premoženje podjetja (Hočevár et al., 2003, str. 218–219).

$$\text{Rentabilnost (ROA)} = \frac{\text{prihodki}}{\text{povprečna sredstva}} \times \left(1 - \frac{1}{E}\right) \quad (7)$$

Iz zgornje razčlenitve rentabilnosti je razvidno, da lahko podjetje poveča rentabilnost poslovanja z dvema vzvodoma, in sicer:

- če poveča hitrost obračanja celotnih sredstev pri nespremenjeni ekonomičnosti (izboljšati mora torej učinkovitosti upravljanja celotnih sredstev) ali
- če poveča ekonomičnost ob nespremenjeni hitrosti obračanja celotnih sredstev (izboljšati mora torej dobičkonosnost prihodkov)

4.3 Kazalniki

V spodnji tabeli preko kazalnikov prikazujem analizo stanja podjetja PANTA RHEI d.o.o. v letih od 2007-2012. Za omenjeno obdobje sem se odločil predvsem zaradi prikaza oziroma primerjave stanja pred recesijo in med recesijo.

4.3.1 Kazalniki investiranja

Kazalniki investiranja omogočajo presojo ugodnosti sestave sredstev gospodarske družbe. Delež stalnih sredstev v sredstvih nam kaže kolikšen del sredstev predstavljajo stalna sredstva. Na vrednost kazalnika vplivajo dejavnost družbe, hitrost obračanja gibljivih sredstev ter dezinvestiranje oziroma investiranje v osnovna sredstva. Delež gibljivih sredstev v sredstvih pokaže kolikšen del sredstev predstavljajo gibljiva sredstva. Delež finančnih naložb pa nam prikazuje delež sredstev s katerimi gospodarska družba neodvisno od poslovanja, ustvarja finančne prihodke (Ajpes, 2012).

Tabela 6: Kazalniki investiranja obravnavanega podjetja za leta 2007 - 2012

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Kazalniki investiranja							
Delež dolgoročnih sredstev v sredstvih (%)	64,2	53,6	25,8	10,6	33,8	32,1	59,88
Delež kratkoročnih sredstev v sredstvih (%)	35,8	46,4	74,2	89,4	66,2	67,9	146,34
Delež finančnih naložb v sredstvih (%)	1,1	4,1	1,9	12,8	18,8	15,2	370,73

4.3.2 Kazalniki financiranja

Preko kazalnikov financiranja ugotavljamo ustreznost virov financiranja, kar pomeni

optimalno priskrbo virov financiranja. Pri presoji upoštevamo, da kakovost finančne strukture po eni strani pomeni usklajenost lastniškega in dolžniškega kapitala, po drugi strani pa usklajenost virov financiranja s sredstvi. Delež kapitala v virih sredstev prikazuje lastniški delež virov financiranja. Večja kot je vrednost kazalnika, več sredstev je financiranih z lastniškim kapitalom, prav tako pa to pomeni tudi večjo varnost naložb upnikov in stabilnost donosov lastnikov. Previsoka vrednost kazalnika sicer lahko pomeni tudi neracionalno financiranje sredstev. Delež dolgov v virih sredstev pa nam pokaže kolikšen del sredstev je gospodarska družba financirala z dolžniškim kapitalom. Večja vrednost kazalnika predstavlja tudi večje tveganje za naložbe upnikov. Kapitalska pokritost stalnih sredstev in zalog nam da podatek, v kakšnem obsegu so stalna sredstva in del gibljivih sredstev financirana z lastniškim kapitalom. V primeru, da jih gospodarska družba v celoti financira z lastniškim kapitalom, bo vrednost kazalnika večja od 1, kar tudi zagotavlja večjo varnost upnikov (Ajpes, 2012).

Tabela 7: Kazalniki financiranja obravnavanega podjetja za leta 2007-2012

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Kazalniki financiranja							
Delež kapitala v virih sredstev (%)	32,9	27,4	14,9	10,1	18,5	20,4	74,45
Delež obveznosti v virih sredstev (%)	67,1	72,6	85,1	89,9	81,5	79,6	109,64
Kapitalska pokritost dolgoročnih sredstev	0,51	0,51	0,58	0,95	0,55	0,63	123,53

4.3.3 Kazalniki plačilne sposobnosti

Kazalniki plačilne sposobnosti prikazujejo sposobnost gospodarske družbe, da ob roku zapadlosti poravnava svoje obveznosti. Temeljni pogoj za zagotavljanje plačilne sposobnosti gospodarske družbe in uspešnosti poslovanja je, da ima le-ta primerno strukturo sredstev ter primerno dinamiko pretvarjanja teh sredstev iz nelikvidne oblike v likvidno in obratno. Če je vrednost kazalnika dolgoročne pokritosti dolgoročnih sredstev in zalog večja oziroma enaka 1, pomeni, da gospodarska družba z dolgoročnimi viri financira dolgoročna sredstva in zaloge. Če je vrednost kazalnika kratkoročne pokritosti kratkoročnih obveznosti večja od 1, potem gospodarska družba kratkoročna sredstva financira tudi z dolgoročnimi viri. Kot kratkoročna sredstva so upoštevane zaloge, kratkoročne terjatve iz poslovanja, kratkoročne finančne naložbe in denarna sredstva. Preko kazalnika pospešene pokritosti kratkoročnih obveznosti pa ugotavljamo ali gospodarska družba najlikvidnejša sredstva financira s kratkoročnimi viri sredstev. Če je vrednost tega kazalnika večja od 1, gospodarska družba poleg zalog, z dolgoročnimi viri financira tudi likvidnejša sredstva (Ajpes, 2012).

Tabela 8: Kazalniki plačilne sposobnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Kazalniki plačilne sposobnosti							
Dolgoročna pokritost dolgoročnih sredstev in zalog	0,83	0,79	0,78	1,51	0,90	1,07	135,44
Kratkoročna pokritost kratkoročnih obveznosti (kratkoročni koeficient)	0,76	0,81	0,93	1,07	0,95	1,04	128,39
Pospešena pokritost kratkoročnih obveznosti (pospešeni koeficient)	0,76	0,81	0,93	1,07	0,95	1,04	128,39

4.3.4 Kazalniki gospodarnosti

Kazalniki gospodarnosti (ekonomičnosti) so kazalniki poslovne uspešnosti in pojasnjujejo poslovne rezultate glede na vložene prvine poslovnega procesa. Pri tem kazalnik celotne gospodarnosti najbolj nazorno odraža razkorak med doseženimi prihodki in prikazanimi odhodki. Gospodarska družba je poslovno uspešnejša če je vrednost kazalnika večja od 1, pod pogojem, da hkrati izkazuje čisti dobiček. Gospodarnost poslovanja je razmerje med ustvarjenimi prihodki in povzročenimi odhodki iz poslovanja. Večja kot je vrednost kazalnika, uspešnejše je poslovanje gospodarske družbe, seveda pod pogojem, da izkazuje čisti dobiček. Čista dobičkovnost skupnih prihodkov nam pokaže koliko čistega dobička oziroma izgube je bilo dosežene v skupnih prihodkih gospodarske družbe. Če gospodarska družba posluje z izgubo, je vrednost kazalnika negativna. Iz dobičkovnosti poslovnih prihodkov ugotavljamo kolikšen izid iz poslovanja gospodarska družba izkazuje na euro poslovnih prihodkov, medtem ko čista dobičkovnost poslovnih prihodkov izkazuje čisti poslovni izid gospodarske družbe na euro doseženih poslovnih prihodkov (Ajpes, 2012). Glede na spodnje rezultate lahko trdimo, da podjetje PANTA RHEI d.o.o. posluje gospodarno. V vseh opazovanih letih, razen v letu 2010, so kazalniki gospodarnosti presegli vrednost 1, kar pomeni, da so bili celotni in poslovni prihodki višji od celotnih oziroma poslovnih odhodkov (Ajpes, 2012).

Tabela 9: Kazalniki gospodarnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Kazalniki gospodarnosti							
Celotna gospodarnost	1,08	1,00	1,01	1,01	1,03	1,00	100
Gospodarnost poslovanja	1,10	1,03	1,02	0,96	1,03	1,01	98

nadaljevanje

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Čista dobičkovnost prihodkov	0,060	0,004	0,010	0,004	0,023	0,004	100
Dobičkovnost poslovnih prihodkov	0,087	0,027	0,018	(0,044)	0,030	0,009	33,33
Čista dobičkovnost poslovnih prihodkov	0,060	0,004	0,010	0,004	0,023	0,004	100

4.3.5 Kazalniki donosnosti

Kazalniki donosnosti prikazujejo produktivno moč gospodarske družbe, saj so večji kadar gre za povečevanje produktivnosti gospodarske družbe in s tem za povečevanje njene ekonomske učinkovitosti. Kazalnik proizvodnost sredstev kaže na učinkovitost sredstev gospodarske družbe in koliko skupnih prihodkov je gospodarska družba dosegla na vsak euro obstoječih sredstev. Pri presoji upoštevamo še kazalnik čiste dobičkovnosti skupnih prihodkov. Večja vrednost obeh kazalnikov kaže na uspešnejše upravljanje s sredstvi. Čista donosnost sredstev pove koliko čistega dobička oziroma izgube, je gospodarska družba izkazala na euro sredstev. Čim večja je vrednost kazalnika, tem uspešnejša je gospodarska družba, medtem ko čista donosnost kapitala pokaže koliko čistega dobička oziroma izgube je gospodarska družba ustvarila na euro vloženega kapitala. Večja vrednost kazalnika pomeni poslovno uspešnejšo gospodarsko družbo, vendar pa je potrebno upoštevati, da lahko višji rezultat pomeni tudi večje tveganje na račun velikega zadolževanja gospodarske družbe (Ajpes, 2012).

Tabela 10: Kazalniki donosnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Kazalniki donosnosti							
Proizvodnost sredstev	1,269	1,045	2,139	2.890	2,528	2,146	205,36
Čista donosnost sredstev	0,076	0,004	0,021	0,011	0,057	0,010	250
Čista donosnost kapitala	0,264	0,013	0,108	0,087	0,430	0,049	376,92

4.3.6 Kazalniki produktivnosti in dohodkovnosti

Tabela 11: Kazalniki produktivnosti in dohodkovnosti obravnavanega podjetja za leta 2007-2012

Kazalnik/leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2008
Kazalniki produktivnosti in dohodkovnosti							
Prihodki na zaposlenega (EUR)	57.222	53.775	175.424	279.315	140.019	90.734	168,73
Dodana vrednost na zaposlenega (EUR)	22.375	18.236	22.627	8.719	24.891	20.701	113,52
Čisti poslovni izid na zaposlenega (EUR)	3.413	197	1.685	1.087	3.158	404	205,01
Povprečna mesečna plača na zaposlenega (EUR)	874	912	1.069	1.086	1.032	1.080	118,42

Pojasnila k izkazom

2007- podjetje se dokapitalizira, oblikujejo se dodatne zakonske rezerve. Sredstva se povečajo, ker podjetje v tem letu kupi novo poslovno stavbo. Povečajo se tudi dolgoročne in kratkoročne finančne obveznosti, zaradi najema posojil. Konec leta so terjatve do kupcev precej višje kot obveznosti do dobaviteljev. V letu 2007 podjetje ustvari več kot 1,5 krat višji dobiček kot v predhodnem letu.

2008 – podjetje da del nove poslovne stavbe v uporabo, zato se vrednost sredstev poveča. Poveča se tudi vrednost opredmetenih in neopredmetenih osnovnih sredstev. Ob koncu leta so bile kratkoročne poslovne terjatve višje od kratkoročnih poslovnih obveznosti. V primerjavi z predhodnim letom se dolgoročne finančne obveznosti do bank znižajo, medtem ko se kratkoročne povišajo. Dobiček se v primerjavi z letom 2007 precej zniža.

2009 – neopredmetena sredstva sestavlja predvsem programska oprema, opredmetena pa poslovna stavba, zemljišče in druga oprema. Opredmetena sredstva se ne krepijo, nanašajo se na nadzidavo obstoječe poslovne stavbe. Dolgoročne in kratkoročne finančne naložbe zajemajo posojila fizičnim osebam, dolgoročne poslovne terjatve pa se nanašajo na terjatve za dokapitalizacijo podjetja iz leta 2007. Dolgoročne obveznosti sestavljajo obveznosti iz naslova prejetih posojil.

2010 – poslovna stavba s pripadajočim zemljiščem in opremo se oddeli na drugo podjetje in se iz poslovnih knjig podjetja izloči. Dolgoročne in kratkoročne finančne naložbe zajemajo posojila fizičnim osebam in gospodarskim družbam, dolgoročne poslovne

terjatve pa se nanašajo na dokapitalizacijo podjetja. Podjetje ima oblikovane predpisane zakonske rezerve in je oblikovalo rezervacije za dana jamstva za opravljene storitve v višini 220.000,00 EUR.

2011 – dolgoročna finančna naložba zajema naložbo v drugo pravno osebo, dolgoročno posojilo in posojila fizičnim osebam, kratkoročne finančne naložbe zajemajo posojila fizičnim in pravnim osebam, dolgoročne poslovne terjatve se nanašajo na terjatve za dokapitalizacijo podjetja. Predpisane zakonske rezerve so oblikovane. Rezervacije za dana jamstva za opravljene storitve v višini 220.000,00 EUR iz predhodnega leta podjetje ni odpravilo.

2012 – dolgoročne finančne naložbe zajemajo naložbe v druge pravne osebe in posojilo fizični osebi, dolgoročne poslovne terjatve pa se nanašajo na terjatve za dokapitalizacijo. Višina osnovnega kapitala znaša 138.961,00 EUR, predpisane zakonske rezerve so oblikovane. Med kratkoročne finančne naložbe so zajeta posojila gospodarskim družbam in fizičnim osebam. V letu 2010 podjetje oblikuje rezervacije za dana jamstva in opravljene storitve v višini 220.000,00 EUR, ki jih v tem poslovnem letu še ni odpravilo.

4.3.7 Ukrepi zoper recesijo

Ukrepe, ki smo jih sprejeli v našem podjetju, smo planirali že v obdobju pred začetkom recesije, saj smo se zavedali prevelike odvisnosti od določenih ključnih odjemalcev ter specifične panoge, kot je gradbena dejavnost. Prepričani smo, da smo se z določenimi ukrepi rešili pred najhujšimi posledicami krize, kasneje pa bistveno ublažili posledice, ki jih je v slovensko gospodarstvo prinesla recesija.

Ko govorimo o krizi v podjetju, gre lahko za tri vrste strateškega ravnanja in ukrepanja:

- preprečevanje latentnih in akutnih kriz (ko kriza v podjetju sploh ne nastopi),
- razreševanje kriz (ko je kriza že nastopila in sledi postopek ugodne ali neugodne razrešitve),
- zdravljenje krize (ko je kriza že nastopila in se začne postopek njenega obvladovanja oz. zdravljenja) Dubrovski (2000, str. 36).

Glede na pregled dosedanjega poslovanja podjetja in na sprejete ukrepe, bi naše podjetje lahko uvrstili med podjetja, ki so ukrepala še pred nastankom krize, torej v smislu preprečevanja latentne oziroma akutne krizne situacije.

Dubrovski (2000, 36) pravi, da preprečevanje latentnih in akutnih kriz pomeni načrtno in sistematično pripravo in izvajanje preventivnih aktivnosti, na osnovi katerih je mogoče krizo predvideti in jo preprečiti. V ta namen velja posebno pozornost nameniti zgodnjemu opozorilnemu sistemu, ki omogoča zbiranje, analiziranje in interpretiranje zaznanih

signalov sprememb, nato pa tudi ukrepanje na temelju opaženih sprememb v notranjem ali zunanjem okolju. Inštrument preprečevanja krize je strateški management oziroma strateško načrtovanje. In vsaka kriza, ki opredeljuje praviloma kratkotrajno stanje v podjetju, se mora razviti v naslednjo stopnjo, kar pomeni da pride do njene razrešitve. Razrešitev pa je lahko za podjetje ugodna (ponovna oživitev, razvoj z donosnim poslovanjem) ali neugodna (propad, prenehanje, stečaj).

V nadaljevanju povzemam nekatere ukrepe, za katere sem mnenja, da so podjetju pomagali in še vedno pomagajo premostiti težave, ki jih je v slovensko gospodarstvo prinesla recesija:

- nova proizvodno – tržna strategija poslovanja – obstoječi gradbeni dejavnosti smo že v letu 2004 dodali dejavnost tekočega vzdrževanja objektov (predvsem čiščenje in upravljanje objektov), ki je sama po sebi bila sicer samostojna dejavnost, obstoječi dejavnosti gradbeništva pa je služila kot podpora. Po enakem principu smo v letu 2005 pričeli s povsem novim programom in sicer s transportnimi storitvami in transportno logistiko ter v letu 2006 uvedli dejavnost oddajanja nepremičnin v najem,
- zmanjšanje odvisnosti od večjih stalnih kupcev – strateška usmeritev je bila sklepanje pogodb z novimi partnerji, kar je delno omogočila tudi razširitev našega prodajnega programa,
- vzpostavitev sistema nenehnega usposabljanja zaposlenih, pri čemer smo določene zaposlene usposobili tudi za nove profile delovnih mest, ki so nastali ob dopolnitvi naših prodajnih storitev (en zaposlen lahko opravlja več različnih delovnih mest),
- zniževanje stroškov,
- učinkovitejša izterjava terjatev,
- manjši obseg zalog in hitrejši obračanje zalog,
- celotna prenova kadrovskega sistema (dvig zadovoljstva in lojalnosti zaposlenih ter nižanje absentizma in fluktuacije),
- dvig produktivnosti, tudi z pretakanjem resursov med posameznimi področji delovanja podjetja,
- izboljšana likvidnost podjetja (obračun del in storitev na področjih dodatno uvedenih dejavnosti podjetja je pavšalen in s kratkimi plačilnimi roki).

SKLEP

Globalna finančna kriza s pričetkom v letu 2006, je v še posebej močni meri vplivala na slovensko gospodarstvo in znotraj njega, še prav posebno na slovensko gradbeništvo.

Recesija se je v Sloveniji pričela v zadnjem četrtletju leta 2008 in v času zaključevanja pisanja tega diplomskega dela, v drugi polovici leta 2013, Slovenija še vedno je in žal tudi ne kaže, da bo kaj kmalu izstopila iz obdobja recesije oziroma že lahko rečemo depresije.

Iz analiziranih podatkov, lahko zaključim, da je recesija v slovenski gradbeni panogi, povzročila pravo opustošenje. Kot vedno med trajanjem recesije, se je tudi v gradbeni panogi dogodilo očiščenje le te. Ogromno število gospodarskih subjektov je propadlo ali pa močno skrčilo svoj obseg poslovanja. Določena podjetja so preživela in bodo preživela tudi v prihodnje.

Na analizi primera dotičnega gradbenega podjetja, sem dokazal, da je preživetje podjetja možno tudi v tako zaostrenih gospodarskih razmerah, kot veljajo v slovenski gradbeni panogi v letih 2008-2012. Podjetje je s predhodnimi ukrepi delovalo, predvsem na področja, kjer je bila rizičnost poslovanja največja. Z analizo teh nevarnih področij smo izbrali ključne elemente, preko katerih je sploh mogoče zagotoviti stabilno poslovanje podjetja.

Preko diverzifikacije svoje dejavnosti, je podjetju uspelo zagotoviti boljšo likvidnost ter lažje planiranje potrebnih denarnih sredstev, svoje resurse lahko pretaka iz enega področja v drugo (večja produktivnost, lažje planiranje, manj obratnih sredstev), posledično je podjetje bolj konkurenčno, pridobiva nove stranke in manjša ekonomsko odvisnost do svojih največjih kupcev.

Uvedba modela izobraževanja, ki omogoča oziroma zahteva od vseh zaposlenih delo na večjih delovnih mestih z večjim naborom znanj, omogoča nižje število zaposlenih, lažji prehod med delovnimi mesti, večjo produktivnost in ne na zadnje stabilnost podjetja in stabilnost delovnih mest.

Ključni podatki podjetja dokazujejo vpliv recesije na samo poslovanje podjetja. Predvsem gibanje prihodkov podjetja v letih 2007-2012. Rezultat čistega dobička v obravnavanem obdobju pokaže vsakoletno pozitivnost, pokaže pa tudi turbulentnost gradbene panoge in močno nihajoče rezultate.

Enako pa podatki dokazujejo tudi, da je podjetje v obravnavanem obdobju poslovalo uspešno in pozitivno, je likvidno ter nima neporavnanih obveznosti. Vse to pa so podatki, ki so nasprotni povprečnim podatkom za gradbeno panogo v obravnavanem obdobju, hkrati pa dokazujejo, da gradbeno podjetje tudi v obdobju recesije lahko uspešno posluje.

LITERATURA IN VIRI

1. Ajpes (2012). Pojasnila za gospodarske družbe. Najdeno 31. marca 2012 na spletni strani http://www.ajpes.si/fipo/Pojasnila_za_gd.asp
2. Državni svet Republike Slovenije. (2012). Finančna in gospodarska kriza. Najdeno 25. marca 2012 na spletni strani http://www.ds-rs/kb/posveti/upload/File/2008-11-12_Marc.ppt
3. Dubrovski, D. (1998). *Krizni management in prestrukturiranje podjetja*. Koper: Visoka šola za management.
4. Dubrovski, D. (2000). *Krizni management*. Koper: Visoka šola za management.
5. *Ekonomska depresija*. Najdeno 22. januarja 2012 na spletni strani <http://www.financnislovar.com/definicije/ekonomska-depresija.html>
6. Elikan, J., Šimac, J., & Weiss, M. (2012, 28. marec). Prihodnost za gradbeništvo zlasti na tujih trgih. Najdeno 10. maja 2012 na spletni strani <http://www.finance.si/347316/Prihodnost-za-gradbeni%C5%A1tvo-zlasti-na-tujih-trgih>
7. *Kaj pomeni recesija v praksi* Najdeno 22. januarja 2012 na spletni strani <http://www.financnislovar.com/clanki/kaj-pomeni-recesija-v-praksi.html>
8. Kocbek, D. (2010, 22. december). Nelikvidnost in plačilna nedisciplina. *Mladina*. Najdeno 16. avgusta 2013 na spletni strani <http://www.mladina.si/52689/nelikvidnost-in-placilna-nedisciplina>
9. Kosi, U., Marc, M., & Peljhan, D. (2004). *Ekonomika podjetja – primeri, naloge in pojasnila*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
10. Kovač, B. (2008, 3. april). Kapitalizem je postal žrtev svojega uspeha. *Mladina*. Najdeno 20. maja 2012 na spletni strani <http://www.mladina.si/95675/kdo-bo-placal-zapitek>
11. Ministrstvo za gospodarstvo razvoj in tehnologijo. (2012). Izvedeni ukrepi in predlogi dodatnih ukrepov za sanacijo gradbeništva v Republiki Sloveniji. Najdeno 25. januarja 2012 na spletni strani http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/SOJ/Porocilo_delovne_skupine_ukrepi_za_gradbenistvo_110111.pdf
12. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
13. *Po oceni GZS prizadeta večina podjetij v gradbeništvu*. Najdeno 22. januarja 2012 na spletni strani http://www.izvoznookno.si/Novice/Po_oceni_GZS_prizadeta_vecina_podjetij_vgradbenistvu_11777.aspx
14. Prašnikar, J., & Cirman, A. (2008). *Globalna finančna kriza in eko strategije podjetij: dopolnjevanje ali nasprotovanje*. Ljubljana: Finance.
15. Prašnikar, J. (2011). *Slovenian economy stranded in recovery*. Ljubljana: Finance.
16. Rebernik, M. (1997). *Ekonomika podjetja*. Ljubljana: Gospodarski vestnik
17. *Recesija*. Najdeno 22. januarja 2012 na spletni strani <http://www.financnislovar.com/definicije/recesija.html>
18. Redjko, Š. (2012, 18. januar). *Analiza gradbene dejavnosti*. Najdeno 31. marca 2012 na spletni strani http://www.bisnode.si/media/bilten_januar_2011.pdf

19. Statistični urad Republike Slovenije. (2012a). Standardna klasifikacija dejavnosti – SKD 2008. Najdeno 22. oktobra 2012 na spletni strani http://www.stat.si/skd_nace_2008.asp
20. Statistični urad Republike Slovenije. (2012b). Gibanje gradbene dejavnosti v preteklem desetletju, Slovenija. Najdeno 20. aprila 2012 na spletni strani http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4608
21. Statistični urad Republike Slovenije. (2013). Indeksi vrednosti opravljenih gradbenih del in drugi mesečni podatki o gradbeništvu, Slovenija. Najdeno 5. septembra 2013 na spletni strani http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/19-012-mp.htm
22. Strašek, S., & Špes, N. (2009). *Poslovni ciklusi in finančne krize*. Maribor: EPF, Inštitut za ekonomsko diagnozo in prognozo.
23. Špacapan Olenšek, B. (2008, 26. maj). Analiza panoge – Gradbeništvo: Panoga, ki cveti. *Kapital*. Najdeno 31. marca 2012 na spletni strani <http://www.revija.kapital.com/kapital/nepremicnine.php?idclanka=5702>
24. Špacapan Olenšek, B. (2011, 11. april). Še ena vreča brez dna? *Kapital*. Najdeno 1. aprila 2012 na spletni strani http://www.revijakapital.com/kapital/poslovne_finance.php?idclanka=7944&oznaci=%B9e+ena+vre%E8a+brez+dna%3F
25. Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci*. Ljubljana: Založba ZRC.
26. Tekavčič, M. (1995). Nekateri vidiki uspešnosti poslovanja. *Zbornik referatov za strokovno posvetovanje o sodobnih vidikih analize poslovanja in organizacije* (str. 67). Portorož: Zveza Ekonomistov Slovenije.
27. Tekavčič, M. (2002). *Merjenje in presojanje uspešnosti poslovanja*. Radovljica: Didakta.
28. Tomaževič, V. (2012, 12. april). Gradbeništvo se krči. *Finance*, str. 12.
29. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2012). *Ekonomski izzivi 2012*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
30. Zakon o graditvi objektov (ZGO-1-UPB 1). *Uradni list RS* št. 102/04.
31. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Gradbeništvo v času krize. Pogledi z vidika trga dela. Najdeno 29. marca 2012 na spletni strani http://www.ess.gov.si/_files/3113/gradbenistvo_v%20casu_krize.pdf
32. Združenje delodajalcev Slovenije. (2010). Prestrukturiranje v gradbeništvu. Najdeno 22. januarja 2012 na spletni strani www.zds.si/si/publikacije/201576/d.l

PRILOGA

Priloga 1: Standardna klasifikacija dejavnosti

Šifra	Naziv
F41	Gradnja stavb
F41.1	Organizacija izvedbe stavbnih projektov
F41.10	Organizacija izvedbe stavbnih projektov
F41.2	Gradnja stanovanjskih in nestanovanjskih stavb
F41.20	Gradnja stanovanjskih in nestanovanjskih stavb
F42	Gradnja inženirskih objektov
F42.1	Gradnja cest in železnic
F42.11	Gradnja cest
F42.12	Gradnja železnic in podzemnih železnic
F42.13	Gradnja mostov in predorov
F42.2	Gradnja objektov oskrbne infrastrukture
F42.21	Gradnja objektov oskrbne infrastrukture za tekočine in pline
F42.22	Gradnja objektov oskrbne infrastrukture za elektriko in telekomunikacije
F42.9	Gradnja drugih inženirskih objektov
F42.91	Gradnja vodnih objektov
F42.99	Gradnja drugih objektov nizke gradnje
F43	Specializirana gradbena dela
F43.1	Pripravljalna dela na gradbišču
F43.11	Rušenje objektov
F43.12	Zemeljska pripravljala dela
F43.13	Testno vrtanje in sondiranje
F43.2	Inštaliranje pri gradnjah
F43.21	Inštaliranje električnih napeljav in naprav
F43.22	Inštaliranje vodovodnih, plinskih in ogrevalnih napeljav in naprav
F43.29	Drugo inštaliranje pri gradnjah
F43.3	Zaključna gradbena dela
F43.31	Fasaderska in štukaterska dela
F43.32	Vgrajevanje stavbnega pohištva
F43.33	Oblaganje tal in sten
F43.34	Steklarska in pleskarska dela
F43.39	Druga zaključna gradbena dela
F43.9	Krovstvo in druga specializirana gradbena dela
F43.91	Postavljanje ostrešij in krovska dela
F43.99	Druga specializirana gradbena dela

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Standardna klasifikacija dejavnosti – SKD 2008, 2012a.